

30K-3
1844

82

Ба 3229

**РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА**
№ 9 ВЕРАСЕНЬ 1956

Ой, пайду я, выйду

Словы А. РУСАКА

Мелодыя С. РЫЎКІНА

Апр. Гр. ПУКСТА

Ой, пайду я, выйду,
Выйду ў тое поле,
Дзе краса-дзяўчына
Лён кудравы поле.

Лён кудравы поле,
Голасна спявае,
Песняю чароўнай
Сэрца закранае.

Ой, пайду я, выйду
Ярам на нізіну,
Павяду па гонях
Дужую машыну.

Павяду машыну,
За гарою стану,
Паслухаю песню,
На дзяўчыну гляну.

Сонца на заходзе,
Блізка вечарынка.
Ой, скажы, кудую
Пойдзеш ты, дзяўчынка?

Ці каля дубравы,
Ці каля крыніцы
Павяду дадому
Цябе, чараўніца?

На першай старонцы вокладкі: навучэнкі Смалявіцкага вучылішча механізацыі сельскай гаспадаркі № 24 (Мінская вобласць) камсамолка Ганна Шкель (злева) і Ліля Курко на занятках па ваджэнню трактара. Скончыўшы вучылішча, яны паедуць працаваць у раёны асваення цалінных зямель.

Фото М. Мінковіча.

На чацвёртай старонцы вокладкі: Фотаэцюд М. Ананьіна.

Поспеху ў рабоце, таварышы калгасніцы!

КОЖНЫ ведае, якую вялікую ўвагу ўдзяляе Комуністычная партыя ўздыму сельскай гаспадаркі. У калгасах і саўгасах працуе навейшая тэхніка. За тры гады на 37 мільёнаў гектараў павялічыліся ў краіне пасяўныя плошчы. У сельскую гаспадарку ўліліся спрактыкаваныя кадры. Прыняты захады для павышэння матэрыяльнай зацікаўленасці калгаснікаў у развіцці грамадскай вытворчасці.

Зараз у нааўнасці вынікі гэтай вялікай работы. Ніколі яшчэ наша краіна не збірала столькі збожжа, як сёлета. Толькі адна Расійская Федэрацыя абавязалася засыпаць у дзяржаўныя засека не менш двух мільярдаў двухсот мільёнаў пудоў збожжа. Гэта столькі, колькі раней ссыпала ўся краіна. Высокае абавязацельства паспяхова выконваецца.

З вялікім патрыятычным уздымам ідзе бітва за збожжа і на палях нашай рэспублікі. У ёй выяўляюцца тысячы і тысячы новых перадавікоў. Асабліва роля ў бітве за высокі ўраджай належыць механізатарам. Сёлета на калгасных палях рэспублікі працуе звыш 7 800 збожжавых камбайнаў, каля 15 000 конных жняраў, 4 700 лёнацерабілак і лёнакамбайнаў.

У гарачую пару людзі даражаць кожнай хвілінай. Ю. Савянок з Рудакоўскай МТС сёмы год працуе на камбайне, з года ў год нарошчваючы тэмпы. Да 20 жніўня яна ўбрала 300 гектараў збожжавых і выйшла пераможцай у сацыялістычным спаборніцтве.

Добра прайшла ўборка збожжа ў калгасе «За Радзіму» (Гомельскі раён), дзе старшыняй Паліна Нікандраўна Кавалёва. Тут не перашкодзіла нават дрэннае надвор'е. Убралі і абмалацілі ўраджай у сціслыя тэрміны. Калгас адным з першых у раёне разлічыўся з дзяржавай па збожжапастаўках. Што-ж спрыяла поспеху? Перш за ўсё свядомыя адносіны калгаснікаў да справы, правільнае выкарыстанне тэхнікі і галоўнае — працоўная дысцыпліна. Кожны дзень на ўборку выходзіла каля двухсот жанчын. Асабліва старанна працавалі, як і многія іншыя, Варвара Мацвееўна Мацік, Ірына Нікалаеўна Бугаўская, Мар'я Яфімаўна Прыходзька. Яны не пагарджалі ніякай работай і заваявалі заслужаную пашану.

Дружна ўбіралі ўраджай і ў калгасе імя Варашылава Свяцілавіцкага раёна. Старшыня калгаса, трыццацітысячніца Ніна Спірыдонаўна Мярдова расказвае, што жанчыны паказваюць выдатныя ўзоры працы. Асабліва радуе тое, што перадавымі з'яўляюцца не толькі адзіночкі. Штодзённа на поле выходзяць 250 жанчын, і кожная стараецца як найлепш працаваць.

Нажаль, далёка не ва ўсіх калгасах добра наладжана працоўная дысцыпліна. Нядаўна ў газеце «Звязда» было апублікавана пісьмо членаў калгаса

імя Варашылава Магілёўскага раёна Ф. Церахавай, В. Старавойтава, А. Прылепавай і С. Панцялеевай. Яны з горыччу расказваюць пра дрэнныя справы ў калгасе. На ўрадлівай зямлі вырошчваюцца нізкія ўраджаі, запушчана жывёлагадоўля. У чым-жа зло? Перш за ўсё ў вельмі дрэннай дысцыпліне. Гультаям тут раздолле. Летась з 783 калгаснікаў 383 не працавалі ні аднаго працадня. І сёлета справы не лепш: у першым поўгоддзі не працавала 150 чалавек. Адкуль-жа ўзяцца высокаму працадню, калі за спіной сумленных калгаснікаў хаваюцца гультаі? Тым часам калгас імя Комінтэрна, які знаходзіцца ў тым-жа раёне, праславіўся на ўсю рэспубліку і за яе межамі і высокімі ўраджаямі, і паказальнай жывёлагадоўляй, і багатым працаднём. Зусім правільна аўтары пісьма заклікаюць стварыць вакол гультаёў абставіны нецярпнасці.

ЦК КПБ абавязваў абкомы і райкомы партыі абмеркаваць гэтае пісьмо ў партыйных і комсамольскіх арганізацыях калгасаў, на агульных сходах калгаснікаў і механізатараў. Пытанне аб працоўнай дысцыпліне — самае насутнае, самае хваляючае. Трэба вывесці, як гаворыцца, за вушка на сонейка кожнага, хто любіць пажыць за чужы кошт. Бо з-за гультаёў і дармаедаў зніжаюцца вынікі працоўных намаганняў сумленных калгаснікаў.

Аматараў лёгкага жыцця яшчэ многа ў калгасах. Соф'я Іванаўна Гаціла (калгас імя Молатава Нясвіжскага раёна) мае сёлета толькі 20 працадзён. Хто-ж перашкаджае ёй працаваць? Можна маленькія дзеці? Не, дзеці яе ўжо дарослыя. Можна слабое здароўе? Не, на здароўе Гаціла не можа паскардзіцца. Проста жанчына не хоча працаваць. У тым-жа калгасе жыве яе цёзка Соф'я Сямёнаўна Гаціла. Гэтай сумленнай жанчыне налічана ўжо 210 працадзён за работы на полі. За 5 месяцаў калгаснікі атрымалі авансам па 3 рублі на працадзень. А маглі атрымаць значна больш, каб не такія «калгаснікі», як С. І. Гаціла або Вольга Жураўская, якая за гэты год мае толькі... 15 працадзён. Няўжо старшыня арцелі тав. Шаніна, якая нямала папрацавала над упарадкаваннем гаспадаркі, не можа разам з сумленнымі калгаснікамі ўздзейнічаць на людзей, якія ганьбяць калгас?

Зараз у калгаснай вёсцы непачаты край работы. Ідзе сяўба азімых культур, малацьба збожжавых, расціл і апрацоўка лёну, сіласаванне і ўборка кукурузы. Пачынаюць ужо капаць бульбу, якая сёлета ўдалася на славу. У такі час, як ніколі, дорага кожная пара рабочых рук.

Таварышы калгасніцы! Уся краіна ў гэты гарачы час сочыць за вашай работай. Накіруйце-ж свае працоўныя намаганні на паспяховае завяршэнне сельскагаспадарчага года. Сумленная праца прынясе заможнасць і шчасце кожнай сям'і.

Лёгка нясе свае воды Прыпяць. Добра адпачыць на яе прасторах, пакатацца на лодцы. Сям'я Яўгенія Францаўна праводзіць выхадны дзень на беразе ракі.

КІЛОМЕТРАХ у трох ад цэнтра Мазыра, на самым беразе многаводнай Прыпяці, у квітнеючым садзе стаіць маленькі домік. Дарожка перад домам і алеі саду старанна падмецены, пасыпаны пяском. Ствалы дрэў падбелены, падвязаны да падпорок.

Што за руплівы гаспадар жыве ў гэтым доме? Хто так любоўна даглядае сад?

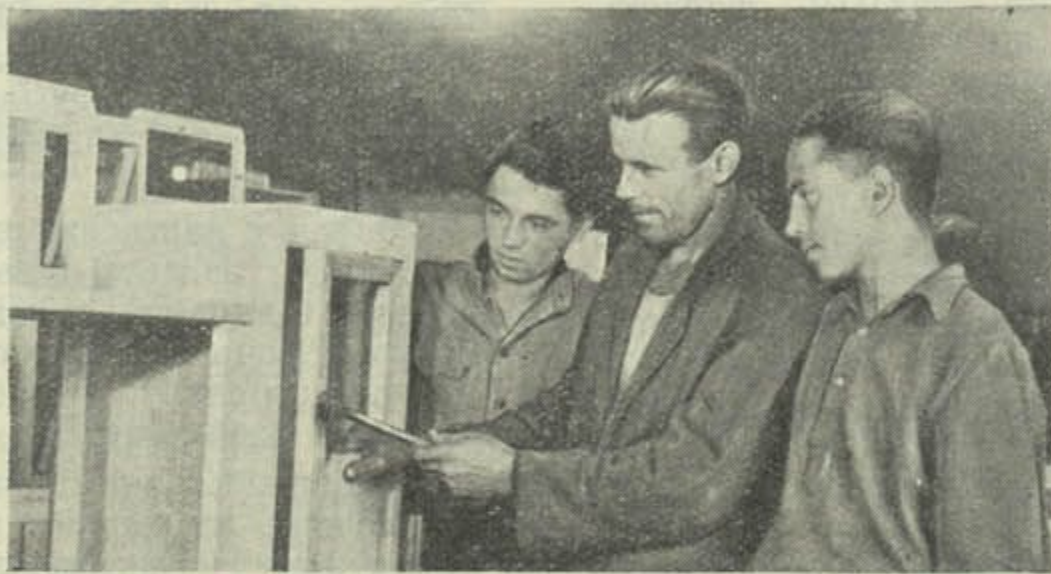
Дом і сад над Прыпяццю мае шмат клапатлівых гаспадароў! Тут жыве сям'я сталара Мазырской мэблевай фабрыкі Сяргея Яфрэмавіча Кніжонка. Немалая сям'я — з дванаццаці чалавек. Ужо цесна стала ў доміку, і гэта непакоіць маці. Але нічога: фабром абяцаў адпусціць лес, а сваіх будаўнікоў хапае. Чатыры сталары ў доме як-небудзь справяцца. І Яўгенія Францаўна спяшае на кухню гатаваць абед. Хутка мужчыны вернуцца, трэба іх накарміць.

У пакоі, на маленькай табурэтцы, якая амаль схавалася за расцягнутымі мяхамі гармоніка, сядзіць чорнавокі хлопчык і, перабіраючы пальчыкамі па клапанах, нешта старанна наігрывае. Галава музыкі схілілася на плячо, быццам прыслухоўваецца да мелодыі, што выплывае з-пад пальцаў. Гэта самы малодшы прадстаўнік сям'і Кніжонкаў — Геня. Ён зараз адзін з дзяцей у доме. Астатнія — хто на рабоце, хто ў школе, хто ў дзіцячым садзе.

На сценах — партрэты,

Шчасце маці

сямейныя фатаграфіі. На адной з іх — уся сям'я: бацькі ў акружэнні дзесяці дзяцей. На другой — дзяцей толькі дзевяць. Не было старэйшага, Вовы, які служыў тады ў арміі. А вось таксама толькі дзевяць: у армію пайшоў ужо і Віця, а Вова прыехаў у адпачынак. Вось ён сядзіць, абнімаючы за плечы маленькую сястрычку Жэню. Цяпер абодва браты вярнуліся з арміі і працуюць на той-жа фабрыцы, дзе і бацька. Там жа працуе і трэці брат — Жонік, Валік і Артур вучацца ў сёмым класе, Тома ў шостым, Ліля ў другім, Жанна і Сярожа ходзяць у дзіцячы сад, а маленькі Геня пакуль дома, з мамай.

Не толькі дома, а і на вытворчасці бацька сям'і Сяргей Яфрэмавіч навучае сваіх дзяцей. Віктар і Жонік — члены яго брыгады.

Яўгенія Францаўна, падбіраючы пад касынку чорныя з рэдкай сівізной валасы, пяшчотна ўсміхаецца:

— Гэта Віця на Далёкім Усходзе фатаграфавалася. Не забывалі сыны маму: часта пісалі... А тут дзяўчынкі...

Цёплы ветрык калыша на акне лёгкія фіранкі, з Прыпяці даносяцца параходныя гудкі, а ў маці свае, матчыны думы.

— Яўгенія Францаўна, вы задаволены сваімі дзецьмі?

Жывыя чорныя вочы здзіўлена ўскідваюцца:

— Якая-ж маці не задаволена сваімі дзецьмі? Я проста скажу: за сваіх дзяцей чырванець не даводзілася. Старэйшыя сыны з гонарам адслужылі ў арміі, абодва прынеслі падзякі. На фабрыцы яны таксама не на апошнім рахунку. Вову комсамольцы выбралі сваім сакратаром. Добрыя дзеці. Кожную раніцу я збіраю «брыгаду Кніжонкаў», потым доўга гляджу ў акно, як яны ідуць на работу: бацька і трое сыноў.

Артур і Валік па гаспадарцы стараюцца: і карову пасуць, і сад даглядаюць. Сад завялі, як пасяліліся ў гэтай хаце. Цяпер кожнае лета ў нас і яблыкі, і грушы, і слівы. Ды і ягад усялякіх. Не трэба дзецям па чужых садах лазіць. Хлопцы-ж, ведаеце, які народ? Ну, на маіх людзі не скардзяцца.

За акном — шум і тупат. Дзверы шырока расчыняюцца, і на парозе

з'яўляюцца тры. Гэта Ліля пры-
вяла з дзіцячага сада Жанну
і Сярожу. Дзеці кідаюцца да маці
і наперабой паведамляюць:

— А ў нас сёння на абед ма-
рожанае давалі!

— А я вучылася на раялі
іграць!

Геня кінуў гармонік і круціцца
каля старэйшых, потым не вы-
трымлівае і ўрачыста заяўляе:

— А мне мама баян купіць!

— Гэта яго даўня мара, —
смяецца маці. — Яму — баян.
Жанна просіць раяль. Ліля чакае
новую прыгожую сукенку. Ста-
рэйшым то кашулю, то гальштук...
Вось і падумайце: калі толькі па
адной пары чаравікаў прыдбаць
кожнаму, дык і то штомесячна
трэба купляць; а хлопцы маладыя,
апануцца лепш хочуць. Цяжкава-
та бывае. Бацька і сыны зараб-
ляюць нядрэнна, дзяржава дапа-
магае. Але-ж і трэба нам нямала.
Хутка падраснуць малодшыя, та-
ды заживем. Потым старэйшыя
пажэняцца, і стану я «бабкай-ге-
раінай», а, магчыма, і да прабабкі
дажыву. Нічога дзіўнага. Цяпер і
прабабкай можна жыць: дзеці і
дзяржава не дадуць у крыўду.

Яўгенія Францаўна смяецца, і
пазіраючы ў акно, гаворыць:

— А вось і мая брыгада ідзе!

— Як гэта невядома? — у жарт
злуецца Сяргей Яфрэмавіч. — А
гэта што?! — і ён кладзе перад
жонкай пачку грошай.

За ім такія-ж пачкі кладуць па
чарзе і тры сыны.

— Ну, бачу, бачу — зарабілі.
Прыдзецца накарміць. Ідзіце мыц-
ца.

Валодзя, схопіўшы вёдры, ско-
чыў па ваду, а Віця, закатаўшы
рукавы, мые малых.

— Эх, ты! А яшчэ гарманіст!
Глядзі, які мурзаты! — з дакорам

А вось і Жанна! Сёлета
яна ўпершыню пайшла ў
школу.

Не толькі згатаваць, але і
← прадукты купіць — кло-
пат Яўгеніі Францаўны
(справа).

гаворыць ён, змываючы шэрыя
разводы са шчок Гені.

— Гэта мы з Пецькам свісталь-
кі рабілі, а яны мажуцца, — тлу-
мачыць хлопчык, стараючыся ўбе-
рагчы нос ад бязлітасных рук ста-
рэйшага брата.

— З чым вас і віншую. Зна-
чыць і Пецька такія-ж прыгожы. А
дзе ён? Давай і яго сюды! —
«страшным» голасам крычыць
Віця.

У кухню ўваходзіць худзенькі.

З ахвотай чысцяць рыбу
Тамара і Валік.

Малодшыя сыны, Геня і Сярожа,
сваволілі ў сене.

У хату ўваходзіць высокі ху-
дарлявы мужчына з рэдкімі бяля-
вымі валасамі — гэта сам Сяргей
Яфрэмавіч. За ім па росту — сы-
ны: старэйшы Вова, малодшы Ві-
ця і шаснаццацігадовы Жонік.

— Ну, маці, сустрэкай работ-
нікаў чым-небудзь смачным!

— Не ведаю, ці варта вас кар-
міць... Невядома, як працавалі.

беленькі хлопчык, крыху старэйшы за Геню. Ён зусім не падобны да смуглых, чарнявых дзяцей Кніжонкаў.

Гэта старая сяброўка Яўгеніі Францаўны прыслала да яе пагасціць свайго адзінага сына.

— У нас ён і непрыкметны. Усёроўна, што дзесяць, што адзінаццаць, — цёпла смяецца Яўгенія Францаўна.

— Але як вы спраўляецеся? Такая сям'я, сад, карова, гаспадарка...

— Вядома, не так проста, але і не так страшна, як думаецца. Дзеці дапамагаюць.

— Так, але ў вас амаль усе мужчыны.

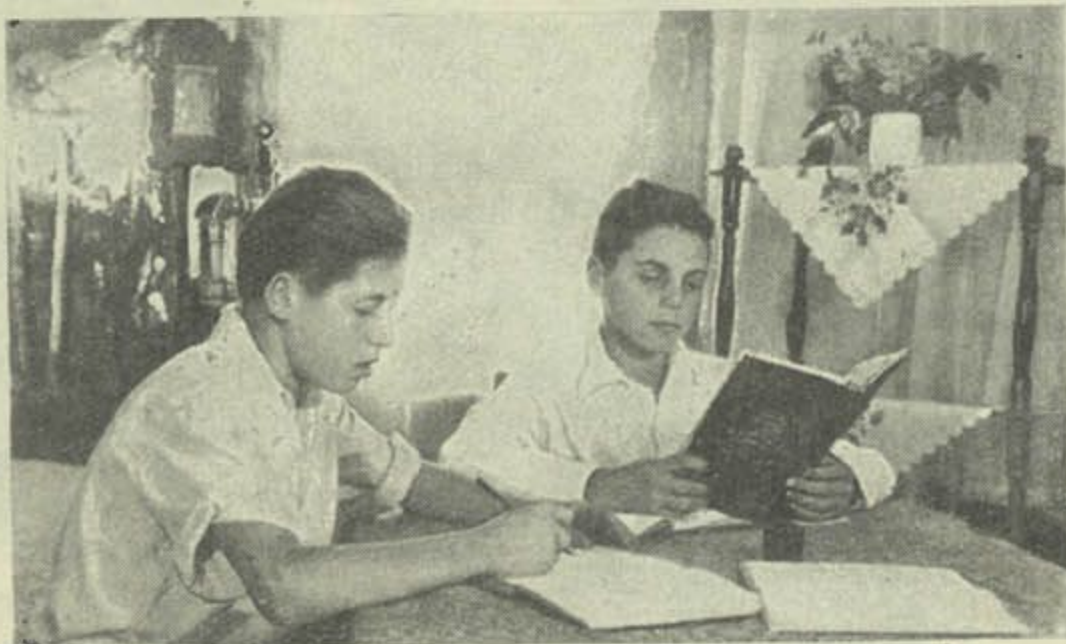
— А вы думаеце, мае мужчыны саромеюцца працаваць на гаспадарцы? Валодзя і Віця не дадуць мне вядра вады прынесці. І падлогу мыюць, і за малодшымі наглядаюць. А ў садзе мы вечарамі ўсёй сям'ёй корпамся. Сыны нават радыё на кухню мне правялі: «Каб ты, мама, не адставала ад жыцця, калі абед гатуеш». Увечары я шыю або цырую, а яны мне газеты чытаюць. Так што ад жыцця і я не адстаю. Ды і сама часам у газету пішу, калі якія непаладкі заўважу.

Пасля работы Сяргей Яфрэмавіч з сынамі, Уладзімірам і Віктарам, кладуць яшчэ адно бярвяно. Хутка будзе новы дом.

— Дапамаглі мае па гаспадарцы, а цяпер час і за ўрокі, — гаворыць Артур Валіку.

Фото П. Нікіціна.

Яўгенія Францаўна, задуменна пагляджваючы круглую галаву Гені, гаворыць:

— Наша партыя і ўрад вынеслі мудрае рашэнне: узнагароджваць жанчын, якія маюць дзесяць дзяцей, ганаровым званнем «Маці-геранія». Не думайце, што я хачу пахваліцца. Кожная жанчына,

якая выхавала нават адно дзіця, ведае, што гэта за праца. Асабліва калі разумееш, што выхаваць дзяцей трэба сапраўднымі людзьмі. Па радыё ўсё гавораць: «Жанчыны-маці павінны змагацца за мір!» А хіба можна за яго не змагацца? Вось у мяне сем сыноў ды тры дачкі. Хіба не сціскаецца сэрца ад аднаго слова «вайна»? Мне здаецца, што горла перагрызла-б таму, хто сказаў-бы, што хоча вайны. Мы хочам міру, каб гадаваць дзяцей.

З саду данеслася звонкая песня. Гэта Артур і Валік вярталіся дадому.

— Вось і хлопчыкі вярнуліся. Цяпер уся сям'я ў зборы. Можна і за стол.

І Яўгенія Францаўна захадзіла каля стала.

Н. КУЛАГІНА

СПАРТАКІАДА ДРУЖБЫ

Дванаццаць дзён — з 5 па 16 жніўня — у Маскве, на Цэнтральным стадыёне ў Лужніках праходзілі буйнейшыя спаборніцтвы нашага часу — Спартакіяда народаў СССР. Звыш 9 тысяч спартсменаў настойліва змагаліся за ганаровыя прызы Савета Міністраў СССР, спаборнічаючы па 21 відзе спорту. На Спартакіядзе выступалі зборныя каманды ўсіх саюзных рэспублік, Масквы і Ленінграда, спартсмены звыш сарака нацыянальнасцей.

Гісторыя савецкага спорту не ведае такіх масавых і грандыёзных спаборніцтваў. Спартакіяда народаў СССР была сапраўдным святам савецкага спорту, святам маладосці, сілы, здароўя.

М. ІТКІНА,
рэкардсменка свету, чэмпіёнка
СССР і Еўропы

Зборная каманда Масквы заняла першае месца і заваявала першы прыз Савета Міністраў СССР. Прызы Савета Міністраў СССР атрымалі таксама каманды РСФСР і Ленінграда, якія занялі другое і трэцяе месцы. Чацвёртае месца заняла каманда Украіны, пятае — Грузіі, шостае — Эстоніі. Спартсмены Беларусі выступілі ніжэй сваіх магчымасцей. Яны занялі толькі сёмае месца.

Мне давялося пабываць і выступаць на спаборніцтвах у многіх гарадах Савецкага Са-

юза. Пабывала я і выступала на многіх стадыёнах еўрапейскіх краін. Некаторыя стадыёны Еўропы здзіўлялі нас, савецкіх спартсменаў, сваімі размерамі і абсталяваннем. Але тое, што мы ўбачылі на Цэнтральным стадыёне імя В. І. Леніна ў Лужніках, не можа параўнацца ні з чым. Гэта не проста велізарны стадыён і нават не проста велізарнае спартыўнае збудаванне — гэта сапраўдны горад спорту.

Усяго 450 дзён спатрэбілася будаўнікам, каб узвесці гэтае

цудоўнае збудаванне. Плошча Цэнтральнага стадыёна займае 180 гектараў. Тут размясцілася 130 спартыўных збудаванняў: 11 футбольных палёў, 16 валебольных пляцовак, 29 тэнісных кортаў, 15 баскетбольных пляцовак, 4 лёгкаатлетычныя бегавыя дарожкі, 14 сектараў лёгкай атлетыкі, 21 зала для заняткаў рознымі відамі спорту, 4 басейны, 2 зімовыя палі для хакея, 5 вялікіх каткоў для адначасовага катання 25 тысяч канькабежцаў. Галоўны стадыён мае трыбуны на 103 тысячы месц. Усё тут абсталявана па апошняму слову тэхнікі.

Здзіўляюць маштабы праведзеных работ. Тэрыторыя Лужнікаў паднята на 1,5—2 метры. Рэчышча Масквы-ракі расшы-

рана ўдвая. Плошча стадыёна ператворана ў квітнеючы парк. Тут высаджана 40 тысяч дрэў ва ўзросце ад 7 да 50 год, 250 тысяч кустоў, зроблены вельмі прыгожыя клумбы, газоны, алеі.

Бадай, самым выдатным вынікам Спартакіяды з'яўляецца паспяховае выступленне маладых спартсменаў. Сярод чэмпіёнаў ніколі яшчэ не было столькі маладых, нядаўна зусім невядомых спартсменаў і спартсменак.

Нечаканасцю для многіх было паражэнне былых чэмпіёнак і рэкардсменаў краіны і перамога маладых плаўцоў: кіеўскай школьніцы А. Каваленка, сталінградкі Г. Камаевай і гаркаўчанкі З. Плішкінай, здольнай эстонскай спартсменкі У. Ваог і іншых. Новыя чэмпіёны з моладзі з'явіліся і сярод мужчын. У плаванні на 1500 метраў перамог 17-гадовы школьнік са Львова Генадзій Андросаў.

Выключна вострай была барацьба па лёгкай атлетыцы, у якой прымала ўдзел 1500 лёгкаатлетаў. З вялікай увагай сачылі глядачы за паядынкам двух прэтэндэнтаў на залатыя

медалі: Александры Чудзінай і Ніны Вінаградавай. А. Чудзіна не ведала паражэнняў у спаборніцтвах па жаночаму пяцібор'ю. У мінулым годзе ў яе з'явілася сур'ёзная саперніца ў асобе Н. Вінаградавай. Маладая спартсменка была не толькі дастойнай канкурэнткай, але і палепшыла свой сусветны рэкорд. Праўда, у тым-жа годзе А. Чудзіна вярнула сабе рэкорд. І вось на Спартакіядзе маладая леныградка Н. Вінаградава зноў адваявала першыноство і залаты медаль чэмпіёнкі СССР, зноў устанавіла сусветны рэкорд, набраўшы ў пяцібор'і 4767 ачкоў. Другі залаты медаль з рэкордам краіны Ніна Вінаградава заваявала ў спаборніцтвах па бар'ернаму бегу на 80 метраў, паказаўшы час 10,7 секунды.

Другая маладая леныградская спартсменка Г. Папова ўстанавіла новы ўсесаюзны рэкорд у бегу на 100 метраў — 11,5 секунды.

Добра выступілі на Спартакіядзе многія беларускія спартсменкі. Майстар спорту Яўгенія Гурвіч устанавіла новы рэкорд рэспублікі ў бегу на 80 метраў з бар'ерамі. Яе вынік

— 11,1 секунды. Мне пашанцавала стаць чэмпіёнкай Савецкага Саюза ў бегу на 200 метраў. Гэтае высокае званне далася нялёгка. Мая сяброўка па камандзе, Вольга Кошалева, і прадстаўніца каманды РСФСР, Вера Югава, адсталі на фінішы ўсяго на 0,2 секунды.

Беларускай камандзе ў складзе Страж, Калеснікавай, Іткінай і Кошалевай удалося два разы абнавіць рэкорд рэспублікі ў эстафетным бегу 4×100 метраў. Каманда плаўчых у складзе Нікалаевай, Крыловай, Бабковай і Пісарчык палепшыла рэкорд БССР у эстафеце 4×100 метраў вольным стылем.

На Спартакіядзе народаў

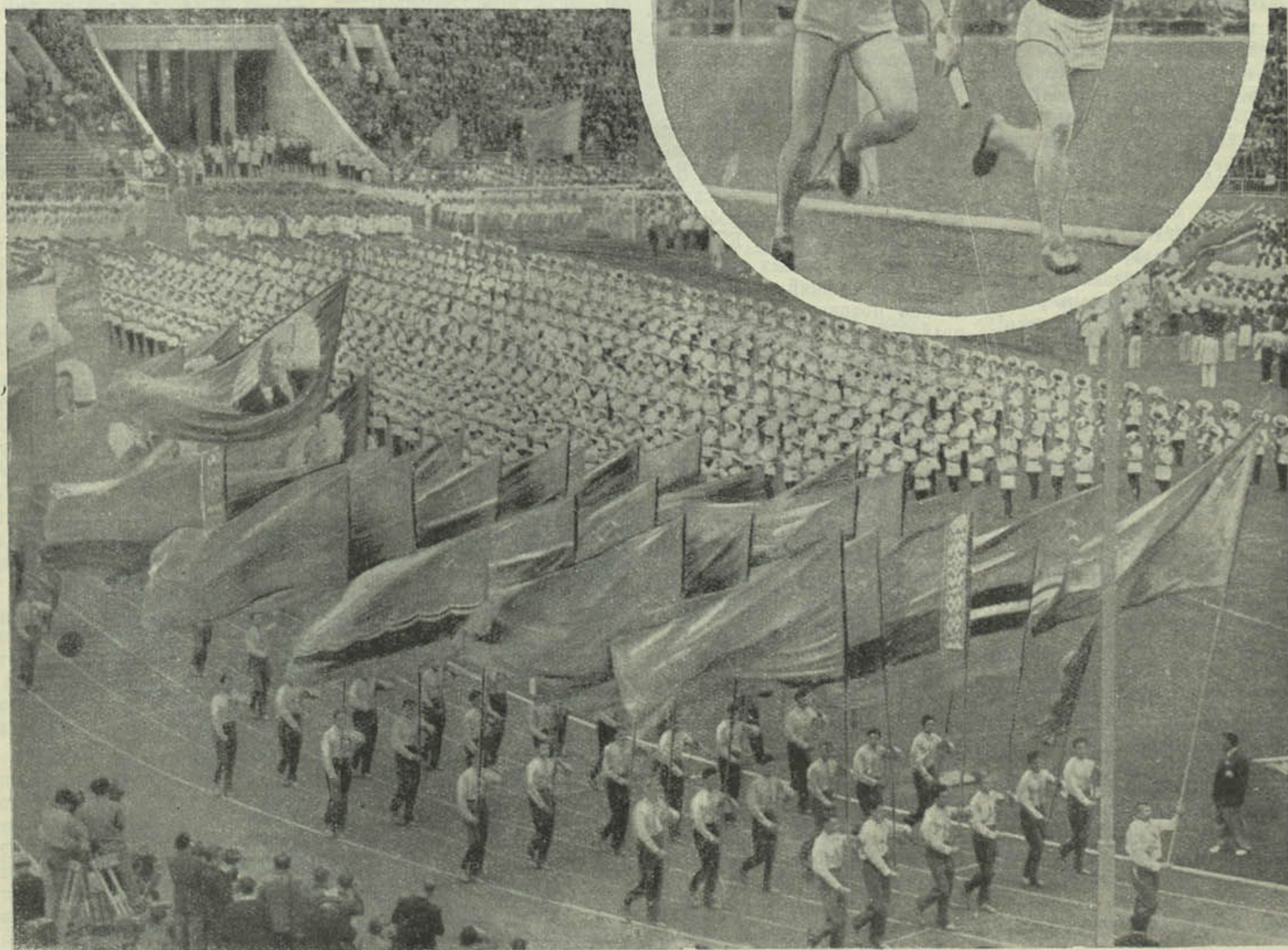
СССР было ўстаноўлена 355 новых рэкордаў саюзных рэспублік. 16 рэкордаў рэспублікі абнавілі спартсмены Беларусі.

Спартакіяда народаў СССР яшчэ больш умацавала дружбу народаў Савецкага Саюза, была сапраўдным аглядам, сведкай новага ўздыму фізкультуры і спорту ў краіне.

Урачыстае адкрыццё Спартакіяды народаў СССР на новым стадыёне ў Лужніках. На здымку (знізу): калона сцяганосцаў усіх брацкіх рэспублік.

У эстафетным бегу за зборную краіны выступілі дзве беларускія спартсменкі. На здымку (у авале): Вольга Кошалева перадае эстафетную палачку Мар'і Іткінай.

Фото В. Гундоруна

С Э Р Ц А Ц Э Х А

Маладыя работніцы-вучанцы Ліля Трашчанка і Эма Мядзведская ў тэхнічным кабінце фабрыкі.

ЦЯЖКА ўспамінаць першыя няўдачы ў жыцці. Не ўспамінае іх і Любоў Акімаўна. Вядома толькі, што год шэсць назад прыйшла яна на трыкатажную фабрыку швачкай, змяніўшы сваю ранейшую спецыяльнасць, якая прыйшлася ёй не па душы.

Уступіўшы ў каляю новых абавязкаў, яна, аднак, не магла перамагчы ў сабе пачуцця нейкай непаўнаты. Як-жа яе надзей не апраўдала фабрыка? А магчыма, сям'я? Не, дома ўсё было ў парадку. Любоў Акімаўна глядзела на сваю насталеўшую дачку і думала:

«Хутка адляціць з роднага гнязда. А куды?»

Нібы адгадаўшы матчыны думкі, Іра сказала:

— Рашыла падаваць у тэхнікум лёгкай прамысловасці. Можна разам будзем працаваць?

— А вучыцца разам хочаш? — спытала ў яе маці сваім мяккім голасам, і адразу ёй стала лёгка, нібы знайшлося тое, што так непакоіла: вучыцца! Вядома, трэба вучыцца!

Разам з дачкой Любоў Акімаўна паступіла ў тэхнікум. Вучыцца зараз завочна на чацвёртым курсе. Іра — таксама на чацвёртым.

...Два гады назад Любоў Акімаўна не ведала, што ёй прыдзецца ўзначаліць творчы калектыў. Як і раней, была швачкай. Працавала, як кажуць, з душой.

У тыя дні фабрыка атрымала заданне — асвоіць вырабы з шаўковага трыкатажу. Цэху патрэбны былі не толькі спрактыкаваныя майстры, але і людзі, здольныя распрацаваць фасон, падбраць упры-

гожанне — словам, стварыць прыгожыя, зручныя жаночыя касцюмы, жакеты, бялізну, тэніскі. І вось лепшыя работніцы цэха (швачка Любоў Акімаўна Сакалова — чалавек з выключным мастацкім густам, Клаўдзія Георгіеўна Вайчунас — спрактыкаваны інструктар-закройшчыца і швачка Ліна Цітаўна Салаўёва — брыгадзір-вышывальшчыца, вялікі майстар мастацкай

вышыўкі шоўкам на машыне) склалі тое ядро, з якога з часам вырасла эксперыментальная лабараторыя.

Швейны цэх атрымаў ад трыкатажнікаў палатно. Трэба было закройваць. І тады з рук Клаўдзіі Георгіеўны Вайчунас выйшлі першыя мадэлі гарнітураў жаночай бялізны.

...Калісьці яна вучылася майстэрству ў мастака-мадэльера. Але ўжо шмат год не працавала над стварэннем новых рэчаў. Ды і то сказаць — гады змянілі і фасоны, і матэрыялы, і патрабаванні. На фабрыцы была неспрактыкаваная моладзь. Як спатрэбіліся тады закройшчыцы Клаўдзіі Георгіеўне набытыя калісьці веды! Без лішняй назойлівасці яна прапанавала свае праўкі ў распрацаваныя тэхнолагамі чарцяжы, ахвотна дзялілася ведамі і сама іх напавяляла.

На нашых прадпрыемствах не застаецца незаўважаным добры работнік, умелы спецыяліст. І Клаўдзія Георгіеўна хутка стала брыгадзірам, потым майстрам швейнага цэха. Цярпіліва вучыла моладзь.

— Акуратнасць — галоўная якасць швачкі, — часта гаварыла яна сваім вучаніцам... І зараз у рабоце лабараторыі Клаўдзія Георгіеўна асабліва прытрымліваецца гэтай якасці.

Каб стварыць зграбную мадэль, трэба мець добры густ, любіць і бачыць прыгожае, умець спалучаць яго з простым. Мастак не павінен забываць і аб тым, што адзежа павінна быць зручнай, не абмя-

жоўваць рухаў, добра ляжаць. Часам мадэль, прыгожая на чарцяжах, траціць свае якасці, калі канструктар пераносіць яе з паперы на палатно. Захаваць замысел мастака, упрыгожыць рэч — вялікая творчая работа.

Першыя ўзоры жаночай бялізны фабрыка атрымала з Таліна. Але невялікі творчы калектыў (мастак, канструктар і вышывальшчыца) унёс у іх сваё і настолькі палепшыў талінскае тварэнне, што Усесаюзны мастацкі совет прызнаў шэсць мадэлей выдатнымі і рэкамендаваў іншым фабрыкам.

Для масавага выпуску іх у цэху нехапала абсталявання. Вышывальных машын было ўсяго тры. Дзве з іх сапсаваліся, тым часам побач прастойвалі звычайныя швейныя машыны.

«А што, каб іх прыстасаваць пад вышывальныя? — задумаўся майстар Шліёнскі. — Праўда, ніхто яшчэ не вышываў на швейнай машыне 22 класа. Была-б 15 класа — іншая справа».

Дапамагчы майстру ў яго замыслах магла Ліна Цітаўна, якая добра ведала вышывальную машыну. Барыс Ісакавіч падзяліўся з ёю думкамі. Доўга яны разбіралі чарцяжы. Майстар некалькі раз перарабляў карэтку. Нарэшце, машына падначалілася. Ліна Цітаўна зрабіла спробу: вышыўка ўдалася.

Адзінаццаць швейных машын перарабілі на вышывальныя. Рацыяналізагараў — майстра Б. І. Шліёнскага і вышывальшчыцу Л. Ц. Салаўёву — прэміравалі за каштоўнае ўдасканаленне.

Ліна Цітаўна ўспамінае пра гэта з усмешкай: на фабрыку яна прыйшла з канторы, дзе працавала сакратаром-машыністкай.

— Надакучыла сядзець за машынкай ды насіць паперы на подпіс начальству. А вышываць я вельмі люблю, — тлумачыць яна.

Зараз Ліна Цітаўна — завочніца тэхнікума лёгкай прамысловасці. Вучыцца разам з Любоўю Акімаўнай.

...Фабрыка атрымала машыны «Зіг-заг». Асвойваць іх пачалі ў лабараторыі.

Машына «Зіг-заг» наогул прызначана заштукоўваць швы, рабіць аплікацыі. Працуючы на ёй, Любоў Акімаўна папрабавала прашыць край майкі. Доўга нічога не выходзіла. Ужо гатова была кінуць сваю зацею, калі раптам на краі майкі атрымаліся «зубчыкі». Тады было вырашана асвоіць такое шво для аздобы бялізны зубчыкам, а потым і кантам.

Ні на адным з трыкатажных прадпрыемстваў не рабілі такіх эксперыментаў. Гэта было наватарства. Усесаюзны мастацкі совет ухваліў пачынанні Гомельскай трыкатажнай фабрыкі «8-е сакавіка» і

Добра ведае шматзамочную машыну Ганна Маляўка. Яна выконвае штодзённую норму на 125—130 працэнтаў.

прапанаваў усім трыкатажным прадпрыемствам Саюза асвойць шво «зубчыкі» для аздобы бялізны.

Лабараторыя, якую зараз узначальвае Л. А. Сакалова, цесна звязана з цэхам. У ёй атрымліваюць першы інструктаж майстры, брыгадзіры, інструктары Шура Багамаз і Барчэўская. Затым Клаўдзія Георгіеўна і Любоў Акімаўна разам з старшым інжынерам Тацянай Бандурэнка распрацоўваюць паслядоўнасць аперацый для цэха, потым вучаць закройшчыц, як правільна выкраіць, эканомна размясціць дэталі на палатне. Гэтак-жа вучацца швачкі, вышывальшчыцы.

Хто-ж выконвае творчыя задумкі маленькага калектыву лабараторыі?

...Закройны ўчастак цэха заліты люмінісцэнтным святлом. Супраць раду швейных машын выстраіліся доўгія сталы. Уздоўж сталоў рухаецца кранштэйн і роўнамерна расцілае палатно. Вось старая закройшчыца С. Махленка. Яна працуе на фабрыцы больш чвэрці века, памятае, як расшыралася вытворчасць, як асвойвалі новыя віды трыкатажных вырабаў.

— Калісьці тут была, — расказвае яна, — трыкатажная арцель. У 1931 годзе яна стала фабрыкай. Зараз у нас чатыры цэхі: панчошны, трыкатажны, швейны і фарбавальны. Адзін толькі наш цэх дае больш трыццаці відаў трыкатажных вырабаў. Цэхам кіруе малады спецыяліст — Антаніна Нікалаеўна Каўрыцкая. На нашай фабрыцы дзевяноста працэнтаў рабочых — жанчыны. Сярод іх шмат камандзіраў вытворчасці. Галоўны інжынер таксама жанчына — Вера Георгіеўна Мірашнічэнка. Мы ганарымся, што нашы вырабы вядомы далёка за межамі рэспублікі.

Праз увесь цэх працягнуўся рытмічны канвеер. На двух стужках (адна ідзе ўлева, другая ўправа) устаноўлены нумараваныя скрыні. Абапал стужак — машыны: тут шыюць кашулі і майкі.

Раней авярлочніцам падносілі дэталі, што выклікала частыя прастоі. З пускам канвеера прадукцыйнасць працы павысілася на 15 працэнтаў. Вось работніца бярэ майку з пятай скрыні. Хутка распашывае каўнер і проймы. Не паспела зноў падсунуцца да яе

Уважліва аглядае Клаўдзія Георгіеўна Вайчунас шарсцяную кофту, пашытую швачкай-мадэлісткай лабараторыі Ларысай Маскаленка (злева). Кофта атрымалася прыгожай. Мастак-мадэльер задаволена.

Дзесяткі маладых рабочых пажадалі ехаць на работу ва ўсходнія раёны краіны. Сярод іх (злева направа) сакратар комсамольскай арганізацыі фабрыкі Лілія Чайкоўская, Іосіф Аўстрэйх і яго жонка Зіна.

У абедзенны перапынак. Комсорг кетлёвацкага ўчастка панчошнага цэха Лілія Краўчанка чытае газету сяброўкам. Фото П. Нікіціна.

скрыня № 5, як майка ўжо гатова.

— Люда, работу! — просіць яна ў авярлочніцы, якая выконвае чацвёртую аперацыю.

Так, апярэджваючы кан-

веер, хутка і акуратна працуе авярлочніца Воля Саўчанка. У яе не бывае пераробак. Яна даўно выканала гадавы план і здае прадукцыю ў рахунак будучага года.

Побач — швейны ўчастак.

Тут працуе лепшая швачка цэха Ніна Хількевіч. Яна шые мужчынскія тэніскі, даючы амаль дзве нормы за змену.

Шмат у швейным цэху работніц, аб якіх можна раска-заць. Цэх лічыцца перадавым. Ён заваяваў пераходны Чырвоны сцяг фабрыкі за выдатныя вынікі ў спаборніцтве. За ліпень цэх выканаў план на 106,7 працэнта. Даў шмат добрых касцюмаў, бялізны.

Сярод вырабаў цэха — коф-тачка прыгожай расфарбоўкі, з тонкага баваўнянага трыкатажу ў елку, з адкладным каўнерыкам і кароткімі рукавамі кімана. А вось трыкатаж для дзіцячага адзення ў далікатна блакітных тонах. Глядзіш на яго, і цяплей робіцца на сэрцы: відаць, мастакі з любоўю падбіралі малюнак. Абедзве мадэлі распрацаваны ў лабараторыі цэха і на Усесаюзным аглядзе атрымалі ацэнку выдатна.

Цэх выпускае некалькі фасонаў шаўковых жаночых касцюмаў, шмат гарнітураў, касцюмы для хлопчыкаў, зімовыя жакеты.

Зусім нядаўна лабараторыя падрыхтавала 25 новых мадэлей адзення. Вось арыгінальны летні белы касцюм, аздоблены беларускім арнамантам. А вось такі-ж касцюм з цёмна-сіняга трыкатажу, аздобленага шэрай каймой, каўнер у выглядзе матроскі. Асабліва прыгожыя пяць новых фасонаў футболак для дзяўчат: рукавы кімана, каўнер цэльнакроены з устаўкай іншага колеру, аздоблены пластычнай бейкай. Гэтыя мадэлі разлічаны на летні сезон.

Да зімы мадэльеры падрыхтавалі жакеты трох фасонаў. Дзіцячыя рэчы асабліва вабяць і расфарбоўкай трыкатажу, і прыгожымі фасонамі, і аздобай. Цэх шые два віды касцюмаў і сукенак для дзяўчынак, два касцюмы для хлопчыкаў. Цікавыя новыя мадэлі жаночай бялізны, аздобленыя капронавай тканінай, карункавай устаўкай.

Ніколі не залежваюцца ў магазінах трыкатажныя вырабы з маркай Гомельскай фабрыкі імя 8 сакавіка. Яны зроблены ўмелымі рукамі работніц швейнага цэха, — задуманы невялікім творчым калектывам лабараторыі, якую ўсё тут называюць сэрцам цэха.

М. ЛЮБИМОВА

г. Гомель.

ПАМ'ЯЦІ ЯКУБА КОЛАСА

Памёр Якуб Колас...

Няўмольная смерць вырвала з нашых радоў непаўторнага песняра, вялікага грамадзяніна. Гэта быў чалавек, які ўсе гады свайго жыцця, гады радасцей і смутку, пошукаў і перамог, гады таленавітай напружанай працы, юнацкага гарэння і сталай мудрасці — усё, да апошняй кроплі, аддаў сваёй Радзіме, аддаў у мужнай крылатай песні і ў слове народнага дэпутата, у задуманай казцы жыцця і ў апавесці-эпапеі, у паэме пра кут родны і мілы і ў элегіі-роздуме аб лёсе чалавецтва. Жыццю народа, светлай камуністычнай будучыні, да якой вядзе нас родная партыя, міру і дружбе на зямлі, барацьбе за чалавечае шчасце — усяму гэтаму служыла народная па ўсёй сваёй сутнасці творчасць Якуба Коласа, яго нястомная грамадская дзейнасць, яго бацькоўскія клопаты аб выхаванні маладога пакалення. І таму не было ў нашай краіне ні старога, ні малаго, хто-б не чытаў твораў Якуба Коласа, хто-б не ведаў, не любіў, не шанаваў свайго песняра. Апошняе развітанне з ім прынесла смутак тысячам і сотням тысяч людзей.

У дзень, калі газеты паведамілі аб смерці Коласа, я быў на вёсцы. У хату зайшоў знаёмы калгаснік, мой даўні прыяцель.

— Памёр Якуб Колас, — сумна праказаў ён і, сцішаны, апусціўся на лаву. — Памёр...

Мой субяседнік доўга сядзеў задуманы, мусіць, узважваючы ўсё, што тварылася ў яго сэрцы, і потым сказаў:

— Ён увесь вопыт людскі ўзяў і нам прынёс. Ён чалавека накіроўваў да лепшага...

Шчырыя словы... Няма ў іх абцякальнасці, але ёсць простае і самае дарагое — прызнанне таго, што зрабіў для народа Якуб Колас.

Мы сядзелі і ўспаміналі сваё маленства: як хвалявала нас гісторыя сялянскага Сымона-музыкі, як потым у школе імкнуліся мы на прасторы жыцця па шляху Сцёпкі Баруты... Успомнілася маладосць, вайна... Нямала было ў жыцці часін, калі вобразы народнай славы, так высока ўзнятыя ў творах Коласа, крочылі поруч з намі... Прыгадалі Мартына Рыля і дзеда Талаша... Прыгадалі дуб, магутны, нязломны, што каранямі ўрос у родную зямлю...

Магутны, нязломны дуб... Цудоўны вобраз бацькоўскага краю. Хіба не такі лёс і самога Коласа? Спынілася біцца яго палымянае, чалавечае сэрца, але непарушна, велічна пакінутая ім спадчына. Народ зберажэ яе як сваю нацыянальную гордасць, як знак нязгаснай любасці да роднай краіны...

Кастусь КІРЭЕНКА

З РЕДАКЦЫЙНАЙ ПОШТЫ

У раённай бібліятэцы

У Васілевіцкай раённай бібліятэцы (Гомельская вобласць) заўсёды многа наведвальнікаў: юнакі і дзяўчаты, пажылыя людзі. Пасля рабочага дня адны прыйшлі сюды пачытаць свежыя газеты, часопісы, другія — абмяняць кнігу.

Вось да стала, дзе абменьваюць кнігі, падыходзіць калгаснік Нікіфар Дзейкун.

8 — Дайце мне, калі ласка, кнігу, дзе сказана аб работах, якія трэ-

ба праводзіць вясной у агародзе і садзе, — гаворыць ён.

Загадчыца Мар'я Брэль бярэ часопіс «Сад і огоруд» і коратка пераказвае змест вясенніх работ. Амаатар-садавод просіць даць яму гэты часопіс.

Бібліятэка прывітае чытачам любоў да кнігі. Яе паслугамі карыстаецца зараз 622 чалавекі. Кніжны фонд у парадку і ўвесь час папаўняецца.

Тут кожны месяц праводзяцца семінары з работнікамі сельскіх клубаў, бібліятэк, хат-чытальняў. Працуе 15 бібліятэчак-перасовак.

Работнікі бібліятэкі комсамолкі Мар'я Брэль, Зінаіда Астапенка і Ганна Бурак клапацяцца аб тым, каб наведвальнікі заўсёды маглі прачытаць свежую газету, часопіс, дапамагаюць у выбары кніг.

І. СОПАТ.

Любоў да чалавека

УЗАГАДЧЫЦЫ тэрапеўтычнага аддзялення сядзеў высокага росту, вельмі бледны і худы чалавек. І хоць валасы меў абстрыжаныя па-бальнічнаму, пад машынку, відаць было, што ён зусім сівы. На пытанне, колькі яму год, адказаў:

— Мне шэсцьдзесят два гады. Думаў ужо не жыць, а хутка вось дамоў паеду. У бальніцу прывезлі без прытомнасці. Сёстры, бывала, перавярнуць, укол зрабяць, а сам не мог павярнуцца. Ну, што-ж... дзякуй урачам, сёстрам, няням...

Так пачалася наша размова з лесніком з Маладзечанскай вобласці Канстанцінам Іосіфавічам Груздам, які паступіў у другую клінічную бальніцу Мінска амаль у безнадзейным стане, з запушчанай, цяжкай формай мокрага плеўрыту.

Як чалавек, які наляжаўся ў бальніцы, ляснік быў рады новаму субяседніку і адказваў на пытанні падрабязна, не спяшаючы.

— Цяпер, калі ўжо сам хаджу, дык і пажартаваць магу. Магу сказаць, живу на свеце нахабна... Урач мне сказаў: «Ну, не думаў, што выжывеце». І праўда, быў я пасіনেлы труп... Хворыя ў нас не затрымліваюцца, часта мяняюцца, хутка папраўляюцца. А я, так сказаць, «старажыл»: праляжаў тут поўгода. За такі доўгі час мог надакучыць і няням, і сёстрам, і ўрачам... А паскардзіцца на іх не магу. Усім дзякуй. Ад смерці выратавалі. Хіба-ж думаў, што ў мае гады ды пры такой хваробе дамоў паеду?

Даведаўшыся, што я з рэдакцыі і хачу напісаць аб Наташы Градзюшка, Канстанцін Іосіфавіч сказаў:

— Пішыце аб ёй добра, бо дрэннае пра такога чалавека можна сказаць толькі па злосці. З вялікай ласкай падыходзіць да людзей. Яна добрая для ўсіх хворых. Гэта кожны скажа з нашай палаты. Крыху прыпацеў — бялізну мяняе. Другую няню трэба прасіць, напамінаць, а Наташа сама разумее... І дзверы прычыніць і за акном дагледзіць, каб хворага не прадзёмула. І акуратная... Спачувае нам. Зімой спіш яшчэ — на дыбачках ходзіць. Ёй-жа трэба ўсюды пыл сцерці, пад кожнай тумбачкай вымыць... І яна перасуне ўсё ціха, усюды памые. На яе апецы 25, а іншы тыдзень і па 33 чалавекі бывае. З вялікай нагрузкай працуе Наташа.

Так ацэньваў скромную, непрыкметную працу санітаркі стары

чалавек, якому давялося доўга праляжаць у бальніцы.

А потым у кабінет увайшла дзяўчына — Маша Бабук. Яна няўпэўнена перастаўляла ногі і ўсміхалася сумнай усмешкай шмат перанёсшага чалавека.

У свае дзевятнаццаць год дзяўчына зазнала шмат гора... Як сірата, выхоўвалася ў дзіцячым доме, а калі ступіла на самастойны шлях, захварэла на цукровы дыябет. Здаровы чалавек не адчувае сваёй адзіноты так востра, як цяжка хворы. Вядома, дзяржава не пакінула без дапамогі. ЦК камсамола Беларусі накіраваў яе на лячэнне ў санаторый. І ўсё-ж хвароба зноў зваліла Машу з ног.

— У мяне аслаблі мышцы, — расказвае дзяўчына, — не магла ні хадзіць, ні сядзець. Наташа вазіла мяне ў ванну, мыла, як маці... І наогул, выхадзіла мяне... Вось другая няня, Дуся, калі папросіш піць, быццам і не чуе. Наташа асабліва чулая да цяжка хворых. Нядаўна памерла мая суседка па палаце. Усе ведалі, што яна безнадзейная, а ўсё-такі спадзявалася паправіцца. Есці ўжо нічога не магла... Наташа шкадавала маю суседку: і паесці ўгаворвала, і карміла з лыжачкі, і валасы расчэсвала. І тая перад смерцю дзякавала ёй.

Нам уяўлялася Наташа дароднай, шырокаплечай жанчынай, у якой хапае сілы, каб пераносіць

Санітарка Наталля Градзюшка.

слабых хворых. Але ў пакой увайшла даволі кволага складу жанчына. На худым твары запаміналіся толькі шэрыя вочы.

Наташа спынілася каля стала і, нібы нехаця, загаварыла:

— Што-ж аб сабе расказваць?.. Працую, абавязкі свае выконваю.

Хацелася зразумець, што-ж гэта за жанчына? Як жыве яна сама, гэтая жанчына, якая любоўю да людзей умее перамагаць уласныя пакуты, увагай і клопатамі палягчаць цяжка хвораму знаходжанне ў сценах бальніцы?

І ў скупых словах адкрылася перада мной гэтая шчодрая на ласку душа. Жыццё мала балавала Наташу Градзюшка. Сірата з чатырох год, яна засталася на выхаванні братоў, потым чужых людзей. Вучыцца не давялося. З мужам, Сцяпанам, паравозным машыністам, нажыла дваіх дзяцей. Разлучыла вайна. Чатыры гады пражыла ў сяле Нарышкіна Пензенскай вобласці. Там страціла дачку, калі той было паўтара года. У Мінск вярнулася з сынам Віктарам, у якім бачыла ўсю радасць жыцця. Але хлопчык стаў ахвярай няшчаснага выпадку. Ужо дзевяці год ён трапіў пад машыну і памёр у бальніцы.

Наташа пайшла ў тую-ж бальніцу працаваць санітаркай. Магчыма, страціўшы ўсю сваю сям'ю, праніклася жаданнем дапамагаць іншым...

Старэйшая сястра сам-на-сам са мною расказвала:

— Наташа ў нас чалавек не выпадковы. Ужо атрымлівае за выслугу год. Яна, як гаспадыня ў палаце, любіць поўны парадак. І характар мае прамы. Цяжка хворыя на яе не скардзяцца, але калі «ходзячы» пачынае, як кажуць, садзіцца на галаву, то знойдзе, што адказаць. У нас санітарцы працаваць цяжэй, чым у новых бальніцах. Вось зараз у нас восем цяжка хворых. Ім па тры кіслародам дзесяць раз у змену ёй бегаць даводзіцца з трэцяга паверхна на двор і назад. І прыбіранне на ёй, і даглядаць хворых, і памыць, і прасціну змяніць...

І калі я спытала ў старэйшай сястры, што-ж, на яе думку, самае галоўнае ў самаадданай рабоце Наташы Градзюшка, яна адказала:

— Сэрца ў яе добрае... Любоў да чалавека... А гэта галоўнае ў любой рабоце.

Раіса ПОЛАТАВА.

г. Мінск.

Звеннявая Кацярына Нарчук аглядае пасевы лёну.

Валанжністы, Зашаўністы

Алесь РЫЛЬКО

Нарыс

Прыгадаю першую сустрэчу (сёлета ў чэрвені) з аграномам Цімафеенкавай.

Едзем у трэцюю паляводчую брыгаду, у вёску Маціёва. Гняды жвавы конік лёгка коціць па мяккай палявой дарозе размаляваную драпку. Ніна Рыгораўна прутка трымае загарэлымі рукамі злёжку нацягнутыя лейцы, час-ад-часу падхваваючы каня лазовым дубчыкам. Чокаюць на жалезных восях колы, плаўна калышацца воз. Адчуванне такое, што плывеш у лодцы і ляпаюць не колы, а ўключыны вёслаў.

— Нэ-э, малы!

З бялявай грываў рухавік у адну конскую сілу, атрымаўшы чарговую порцыю дубца, борзда круціць высцебаным хвостом і яшчэ хутчэй заграбае дарогу кароткімі нагамі. Я не асмельваюся ўзяць у рукі лейцы, бо думаецца, конь у мяне не будзе такі паслухмяны і, чаго добрага, пачне пятляць па пасевах лёну, што сцелюцца ля самых колаў.

А лён зялёны-зялёны, адлівае роснай смугой.

— Да двух сантыметраў у суткі выганяе, — тлумачыць Ніна Рыгораўна. — Як на дражджах!

Я распытваю, дзе яна раней працавала, пакуль стала аграномам калгаса.

— У сорок восьмым закончыла Віцебскі пладовагародны тэхнікум, — расказвае Ніна Рыгораўна. — Спачатку працавала аграномам на крухмальным заводзе, а ўвосень пяцьдзесят трэцяга накіравалі ў калгас імя Энгельса справай займацца, а не пераводзіць паперу ў заводскай канторы. І вось з таго часу людзей вучу і ў іх вучуся. А з вучобай яно так: хто не вучыцца, той назад су-

нецца. Вось паслухайце, які канфуз здарыўся летась у трох нашых ільнаводчых звеннях.

Ніна Рыгораўна падбадзёрыла дубцом гнядога і працягвала:

— Лепшая звеннявая па лёну ў нашым калгасе — Надзея Іванаўна Лісоўская. Яшчэ да вайны працавала звеннявой, і цяпер яе далёка ведаюць. Летась кожны гектар на ўчастку яе звяна даў калгасу 26342 рублі прыбытку. Не зямля, а золатаносная жыла. Надзея Лісоўская ў звяне, як добрая гаспадыня ў хаце. Глебу рыхтуе так старанна, нібы дома хлеб расчыняе: і замесіць, і пасоліць, колькі трэба... Глеба ў яе, што пірог... Ды як на ліха, і ў яе адзін блін пайшоў комам. Летась пад лён кааніт уносілі. Прывязуць на поле машыну, згрузаць у адным месцы, а потым рассяваюць. Я папярэдзіла, каб зямлю, дзе навалом ляжаў кааніт, раскідалі літаральна па жменьцы, інакш можа выпаліць пасевы. А Лісоўская кажа: «Ды гэты-ж кааніт — пустая зямля, а не ўгнаенне. Яго і самога трэба ўгнайваць». Я, вядома, настойвала. Рассялі кааніт. Праверыла я плошчу — усё, здаецца, як трэба. З'явіліся ўсходы... Гляджу, а па лёну — чорныя латкі, і якраз там, дзе ў кучах ляжаў кааніт. У чым справа? Аказваецца, як прызналася мне потым Лісоўская, мясцінкі, дзе ляжала ўгнаенне, былі ўсяго толькі прысыпаны зям-

СМУГЛЯВАЯ, невысокага росту жанчына стаяла каля пасеваў лёну.

Працягнуўшы наперад руку і дакрануўшыся да жаўтлявых галовак даўгунцу, яна ледзь прыкметна ўсміхнулася: лянок густы, сцябло роўнае, тонкае, нібы нацягнутыя на кроснах ніткі, і высокі — амаль па плячо.

— Добра выцягнуўся! Метр трыццаць, метр сорок... — ціха шэпча жанчына, агорнутая ўрачыстай хвілінай.

І толькі цяпер я заўважаю, што ў Ніны Рыгораўны тугія косы ўкладзены своеасаблівай каронай. Усёй сваёй паважнасцю, позіркам, у якім свеціцца то роздум, то іскрысты смех, яна нагадвае казачную ўмеліцу, мастачку.

— Вось цяпер, як лён вырас, не палёг, — кажа аграном, расчэсваючы пальцамі васковыя пацеркі даўгунцу, — можна і пра нашых ільнаводак напісаць. Але і з гэтым лепш пачакаць: наперадзе-ж — церабленне, абмалот, а галоўнае — расціл. Народная прымаўка кажа: лён на сцелішчы родзіцца ў другі раз. Калі не ў свой час разаслаць саломку ці падняць трасту, можна згубіць палову ўраджаю. Так што наперад хваліць нас не трэба...

Адкладваць напісанне нарыса, калі лён будзе і выцераблены, і абмалочаны, і падняты са сцелішчаў, я не згадзіўся, бо ўжо і так шмат матэрыялу сабраў аб працоўных поспехах калгаса імя Энгельса Талачынскага раёна. Аднак Ніна Рыгораўна сур'ёзна папярэдзіла:

— Пачакайце з нарысам. Куранят па восені лічаць. Ну, а мы свой ураджай падлічым у жніўні. Тады і вы будзеце ведаць, што пісаць: нарыс ці фельетон... Дамовіліся?

Аграном калгаса Ніна Цімафеенкава (злева) гутарыць са звеннявой Праскоўяй Маслоўскай.

лэй, таму ўсходы і высмаліла. Значыць, адна справа — ведаць з чужых слоў і зусім другая — умець рабіць сваімі рукамі. Чорных латак на пасавах было, вядома, нямнога, матэрыяльныя страты невялікія, аднак сорам як!

Да ўзбуйнення калгасаў у Маціёве была вельмі слабая гаспадарка. Пустыя і кіслыя землі не давалі добрых ураджаяў. Вось і цікава было глянуць, як цяпер справы ў трэцяй брыгадзе, ці раўняецца на перадавікоў? Першай паляводчай брыгадай кіруе Барыс Харытонавіч Ваўчок. Гэта — брыгада-мільянер. Летась грашовы прыбытак ад рэалізацыі яе прадукцыі дасягнуў аднаго мільёна двух тысяч рублёў. Тлумачыцца гэта ў значнай меры тым, што землі там даўно прыведзены да ладу, што да ўзбуйнення там быў эканамічна моцны калгас.

Старшыня калгаса Аркадзь Фёдаравіч Аніковіч, калі зайшла гутарка, пра каго пісаць нарыс, заўважыў:

— Толькі не пра першую брыгаду, бо пра яе ўжо было звону ў газетах. Зазірніце лепш да тых, хто ўчора плёўся па выбаінах, а сёння пачынае ісці ў нагу з жыццём.

Дык мы і вырашылі расказаць, як крочаць у Маціёве, як там летась Праскоўя Маслоўская крыху спатыкнулася на роўнай дарозе.

Пад'ехалі да яе ўчастка. Жанчыны якраз палолі лён. Звяно комплекснае: акрамя лёну, вырошчвае кукурузу і бульбу. Лён сеялі сёлета ў добра падрыхтаваную і прагрэтую глебу. Зараз гэта аксаміт, зялёны шоўк! І чысты, не расквечаны атрутнай жаўцیزной свірэпкі.

Нацянькі да нас ідзе высокага росту мужчына, абуты ў важкія кірзавыя боты.

— Дужа не гоцкай, брыгадзір: утопчаш лён! — крычыць яму Праскоўя Фёдаравіч.

Мікалай Савельевіч не ведае, як ступіць. Аднак трэба-ж ісці, не на крылах-жа ляцець!

— Як бачыце, — гаворыць нам Праскоўя Фёдаравіч, — сваё абавязальства мы выканаем: лён расце слаўны. А вунь далей — квадраты кукурузы, бульбы.

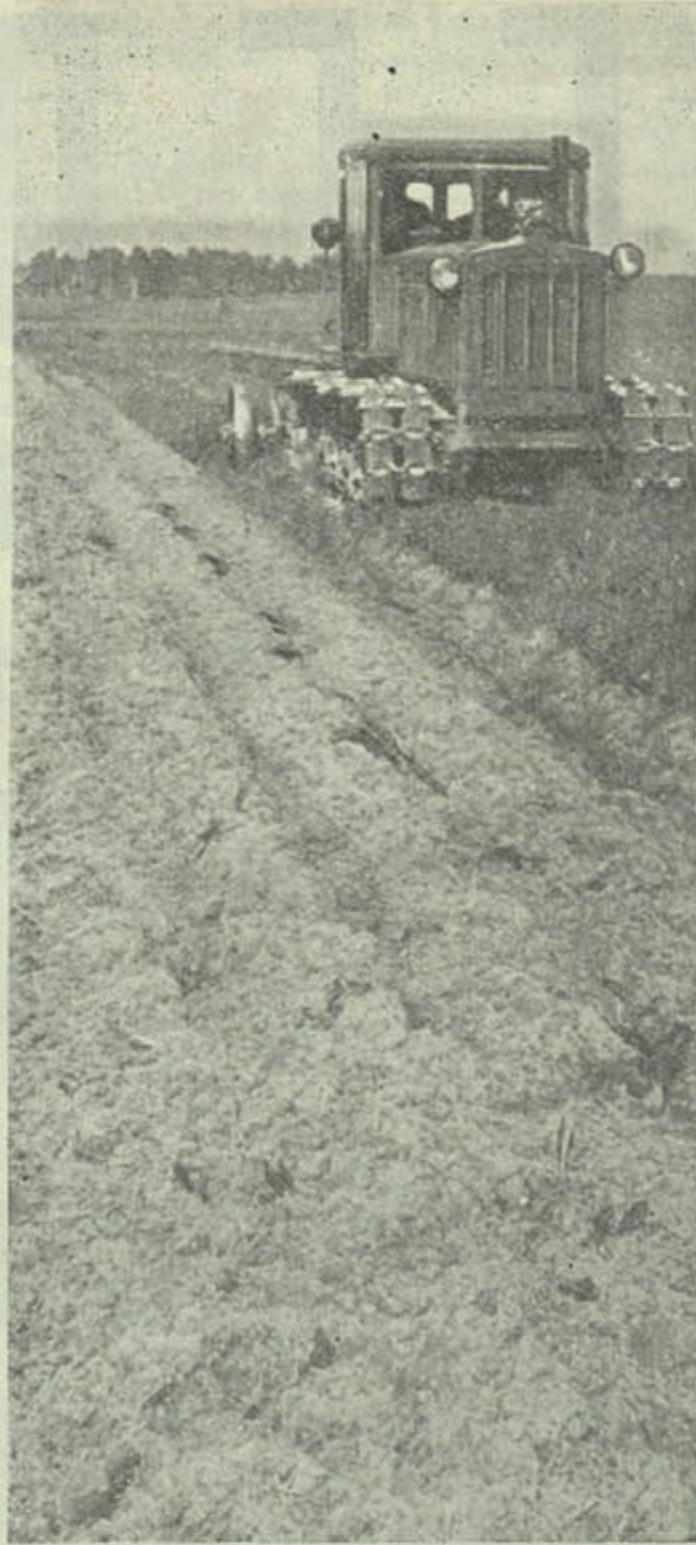
На суседнім полі добра лапушыцца кукуруза, дружна кусціцца бульба.

— А як-жа ў вас летась было з лёнам? — пытаю ў Праскоўі Фёдаравіч.

Зразумейшы, што нам ужо вядома пра леташні лён, яна апускае вочы:

— Ат, было такое... Маслам кашу сапсавалі... Раскажы, Ніна Рыгораўна, — просіць яна агранома, — ты-ж нам, як судзіць...

А «каша» была вось якая. Летась звенні Маслоўскай і Караньковай перад пасавам унеслі ў глебу, акрамя гною, па 50 кілограмаў мінеральных угнаенняў. Перад самым пачаткам бурнага росту ўнеслі зноў па 50 кілограмаў аміячнай салетры. Пры другой падкормцы, калі патрабавалася толькі па 25—30 кілограмаў салетры, і то дзе бяднейшая глеба, звеннявыя дамовіліся: «Накормім лянок па самае досыць, няхай есць, колькі захоча» і на ўсю плошчу ўнеслі па 60 кілограмаў салетры на гектар. І невядома, каго вінаваціць: ці то іх «няйнакш нячысцік падштурхнуў», ці можа былы брыгадзір Зотаў, бо ён-жа намякнуў, што нібыта «ў першай брыгадзе ўгнаенняў сыплюць, колькі ўздумаюць, таму яны і мільянеры». А каму шкодзіць стаць багатым? Балазе Зотаў «незна-

Сёлета ў калгасе ўзнята 20 гектараў цалінных зямель.

рок» не замкнуў склад з угнаеннямі. А потым:

— А мамачкі, зязюлечкі! Палёгліца!...

Ад празмернай колькасці азоцістага ўгнаення сцябло лёну выйшла грубое, няроўнае, слабое. Палягло пад цяжкімі летнімі ліўнямі.

— Уносілі і калій і розны шмалій, — успамінае Маслоўская, — але мала дапамагло. Хоць ты рукі падкладвай. Добра, што не сучальная палёгліца.

Так і недабралі ўраджаю. А тым часам ільнаводкі добра ведаюць дазіроўку ўгнаення (у зімовыя месяцы ў Ніны Рыгораўны вучацца). Але-ж да тэорыі патрэбна і практыка. Іншы раз яна і даецца праз слёзы.

* * *

У звяне Праскоўі Фёдаравіч працуюць і пажылыя жанчыны і дзяўчаты. У калгасе няма маладзёжных звенняў. Там лічаць, што адасабляць моладзь нямета-згодна. Няхай лепш павучацца майстэрству поплец са сталымі, спрактыкаванымі калгасніцамі.

— Дзяўчына, яно вядома, — гаворыць Лукер'я Ярашэвіч, — ёй-жа трэба ўвечары і патанцаваць, і салаўя з любым паслухаць да самага золаку... Яно, глядзіш, і заспіць дзяўчо, спозніцца на працу. А да таго-ж і навукі ў іх мала. Сама што да старэйшых прыглядаецца.

Лукер'я Купрыянаўна хоць і за шэсцьдзсят, а не адстае ад маладзёжных.

На поле на «Масквічы» прымчаўся старшыня калгаса. Сам за рулём і так па-залихвацку круціць баранку, быццам хоча ад зямлі адарвацца. Спыніў машыну, прывітаўся з калгасніцамі, пацікавіўся здароўем Ганны Цімафееўны Цітавец — цёткі Лявоніхі, як яе тут называюць, запытаў аб здароўі старога Лявона.

— Дзякуй, на здароўе не скарджуся, — адказвала цётка Лявоніха. — Усё навыперадкі бегаю са сваімі гадочкамі. А мой Лявон — з раду вон: сядзіць на печы. Аслабеў на вочы...

Спрыту цёткі Лявоніхі і маладыя зайздросцяць. На праполцы, на жніве ніколі не застаецца ззаду. Глядзіш на яе мазолістыя рукі і думаеш: «Колькі яны чаго перарабілі! Залатыя рукі».

— У нашым Маціёве, — расказвае цётка Лявоніха, — цяпер усе на рабоце стараюцца. От, раней, як асобным калгасам жылі, дык глядзіш, хто ў кусты, хто ў бярэзнік. Туляліся ў цяньку, усё лёгкага хлеба шукалі. Ну, і на працадзень мала атрымлівалі. А цяпер работа на перахопкі. Летась на працадзень атрымалі па 12 рублёў, па 2 кілограмы хлеба, па 4 кілограмы бульбы ды кармоў для жывёлы па 2 кілограмы. А на ільняны працадзень — па 14, а то і па 18 рублёў. Сёлета-ж будзе яшчэ больш!

Слухаючы цётку Лявоніху, старшыня калгаса робіцца крыху няёмка і за сябе і за брыгадзіра: як гэта сямідзесяцігадовай жанчыне не падабралі лягчэйшай работы.

У поле жанчыны выходзяць, як толькі спадзе раса. На работу ніхто пад вокнамі не кліча і ў рэйку не звоніць. Абедзенны перапынак не больш гадзіны. Дамоў вяртаюцца на захадзе сонца.

Брыгадзір Каранькоў расказвае пра свае клопаты:

— У нашай брыгадзе толькі паспывай. Вось і цяпер, акрамя палявых работ, трэба рыхтаваць торф для кампостаў. Высушыць, скласці ў штабелі. Такі торф лягчэй зімой вазіць, чым мёрзлыя крыгі. Каб нам на торф яшчэ ды экскаватар! Трэба-ж поле наладзіць, каб добра радзіла. Падзолы — вапнуем. Летась 25 гектараў правапнавалі, сёлета — 50. Так што, глядзіш, абгонім першую брыгаду, — заключае Мікалай Савельевіч.

Паглядаючы на боты брыгадзіра, Праскоўя Фёдаравіч кажа з усмешкай:

— Спачатку разуйся. Басанож можа і абгоніш першую брыгаду.

Яна не можа дараваць брыгадзіру, што ён стаптаў некалькі каліўцаў лёну.

Налілося поле спелым, духмяным вошам.

Лён, лён... Высокі, ладны, ледзь не ў паўтара метра.

Паветра звоніць пчоламі, чмялямі. І здаецца, у галоўках зазвінелі бурштынавыя ільняныя зярняткі.

На ўсіх участках пасаваў ўжо бяруць лён. Падсохне — адразу-ж абмалочваюць. Працуюць кругласутачна: удзень — це-рабленне, расціл саломкі, уночы — ачыстка сям'я.

Сцелюць лён на цёплыя жнівеньскія росы, каб быў валакністы, шаўкавісты. На срэбныя росы калгасных палёў.

ВА Усходнім форце іх за-
ставалася ўсяго толькі
дванаццаць. Без боепры-
пасаў, без яды, без вады яны
трымаліся да 12 ліпеня. У гэты
дзень маленькі атрад згубіў
яшчэ 9 чалавек. Засталося
трое. Трое савецкіх салдат су-
праць навалы адкормленых, да
зубоў узброеных фашысцкіх
галаварэзаў.

— Заўтра нас усіх пера-
б'юць або схопяць жывымі.
Зараз ноч, і мы павінны пра-
біцца!

Гэта быў апошні загад ка-
мандзіра свайму маленькаму
атраду.

Па камандзе ўсе трое кіну-
лі гранаты і, колькі было сі-
лы, самі кінуліся праз варожы
строй.

...Што здарылася з яго сяб-
рамі, Гаўрылаў не бачыў. Ён
дабег да абводнага канала, на-
піўся вады і, перабраўшыся на
другі бераг, ледзь не трапіў
да фашыстаў. Прабірацца да-
лей было немагчыма. Тады ён
зноў вярнуўся ў форт. Не-
калькі дзён Гаўрылаў знахо-
дзіўся ў катакомбах і зусім
страціў адчуванне часу. На-
рэшце, ушчэнт зняможаны го-
ладам, ён выпаўз на пошукі
яды. Дапоўз да гарнізоннай
стайні і, знайшоўшы там рэшт-
кі камбікорму, набраў яго і
зноў папоўз у сваё ўкрыццё...

Ад гэтай страшэннай ежы
ён атрымаў цяжкое захворван-
не кішэчніка, страціў прытом-
насць і на 32-гі дзень вайны,
мусіць, сваім стогнам, сам
выдаў сябе немцам...

Яго акружылі з усіх ба-
коў, і ён — ужо цень ад ча-
лавека — страшэнным нама-
ганнем астатніх сіл шпурнуў у
іх сваю апошнюю гранату...

Мужнасць і бясстрашнасць
Гаўрылава прымусілі нават во-
рагаў глядзець на яго з пава-
гай і захаваць яму жыццё. Лю-
дзі, якія потым знаходзіліся з
ім у шпіталі, расказвалі, што
падзвіцца на яго прыязджалі
нават нямецкія афіцэры.

А нямецкія газеты пісалі,
што ён адзін стрымліваў на-
циск іх войскаў...

Гэта быў камандзір 44 страл-
ковага палка Брэсцкага гар-
нізона маёр Пётр Міхайлавіч
Гаўрылаў.

І вось перад гэтым мужным
савецкім чалавекам з павагай
і страхам спыняліся тыя, каго
не палохалі ні смерць дзя-
цей, ні слёзы матак, не спы-
няла чалавечая кроў, якую лі-
лі яны, як ваду...

Дактары ў нямецкім канцла-
герах выратавалі жыццё маё-
ру Гаўрылаву. Аднак на род-
ную зямлю ён зноў ступіў
толькі ў 1945 годзе, пасля
канцлагера...

Маючы ўжо немаладыя гады
і нялёгкае мінулае (Пётр Мі-
хайлавіч правёў на франтах і
ўсю грамадзянскую вайну),

маёр у адстаўцы Гаўрылаў за-
раз жыве ў Краснадары, мае
свой уласны дом, вінаграднік,
радуецца мірнаму, квітнеюча-
му жыццю сваёй Радзімы.

* * *

15 год лічылася, што ўсе
абаронцы Брэсцкай крэпасці
загінулі, што нікому з іх за-
стацца ў жывых не ўдалося.

Зусім нядаўна высветлілася,
што гэта не так. Маскоўскі
пісьменнік Сергей Смірноў
адшукаў больш 50 удзельнікаў
гераічнай абароны. Усе яны,
знаходзячыся ў розных часцях
гарнізона, абаранялі крэпасць
да апошніх сіл; усе па-розна-
му вырываліся з лап смерці і
варожага палону.

Цяжка знайсці словы, каб
апісаць пачуцці ўдзельнікаў
гераічнай абароны, што пера-
жылі яны зараз, праз 15 год,
ступіўшы зноў на свяшчэнную
зямлю Брэсцкай крэпасці,
кожная пядзя якой паліта
крывёй таварышаў па зброі,
паліта іх уласнай крывёй.

31 ліпеня група слаўных аба-

ронцаў крэпасці прыбыла ў
Брэст, каб пакланіцца свя-
шчэнным мясцінам, якія яны
самі адстойвалі да апошняга
патрона; пакланіцца той брац-
кай магіле на гарнізонных мо-
гілках, якая прыняла іх бра-
тоў — салдат і афіцэраў.

Былыя воіны па толькі ім
адным знаёмым прыкметах па-
знавалі будынкі і мясціны, з
якімі так цесна звязаны са-
мыя адказныя дні іх жыцця.

Вось тут быў штаб 333 страл-
ковага палка... Вось тут, каля
руін Холмскіх варот, на бера-
зе Буга, каля сцяны, здратава-
най кулямі, фашысты расстра-
лялі мужаага арганізатара і
кіраўніка абароны — палкаво-
га камісара Фаміна... Вось
тут, у гэтых катакомбах, Пётр
Міхайлавіч Гаўрылаў застаўся
адзін з апошняй гранатай...

...Плакала Раіса Іванаўна
Абакумава — былы ваенфель-
чар 125 стралковага палка,
топчучы горкі палы на месцы
сваёй санчасці. Сюды некалі
прышла яна зусім яшчэ ма-
ладай дзяўчынай...

А вунь там, праз раку Муха-
вец, мост. Да гэтага моста бег-
ла яна, каб трапіць у гарнізон-
ны шпіталь, калі пачула рани-
цай 22 чэрвеня першыя раз-
рывы бомб і гарматных снара-
даў над крэпасцю. Але мост
ужо разбамбілі, і яна так і не
трапіла ў шпіталь... Не памя-
таючы сябе, яна пабегла на-
зад, у сваю санчасць, каб
схапіць санітарную сумку, а
потым дамоў, каб вывесці
адтуль жанчын і дзяцей...

А навокал ужо стаяў стогн:
прасілі дапамогі параненыя, не-
хта з тварам, да болю знаё-
мым і скажоным пакутай, па-
міраў у лужыне ўласнай кры-
ві...

Яна апынулася ва Усходнім
форце. Не было пад рукамі
медыкаментаў, бінтоў, шын.
Яна рвала на бінты бялізну, за-
мяняла дошкамі шыны, пера-
носіла цяжка параненых у
катакомбы фартоў. Тыя-ж, хто
мог трымаць зброю, ішлі зноў
туды, у самае пекла, пад ку-
лі...

Форт і яго абаронцы ня-

ГЕРОІ БРЭСТА

Вось яна — сцяна, — зараз нямы сведка таго, як мужна адстойвалі крэпасць і дарага ад-
давалі сваё жыццё яе мужныя абаронцы. На здымку: удзельнікі гераічнай абароны крэ-
пасці. Злева направа: Ф. Ф. Жураўлёў, Я. І. Каламіец, А. А. Вінаградаў, М. П. Гурэвіч,
А. І. Махнач, Р. І. Абакумава і А. А. Зубачова — жонка капітана І. Н. Зубачова, былога кі-
раўніка і арганізатара абароны крэпасці ў 1941 г.

Фото С. Чырэшкіна

спынна абстрэльваліся гітлераўскімі танкамі і гарматамі. Фашысцкія пікіроўшчыкі закідвалі іх авіябомбамі. Гераічных байцоў імкнуліся атруціць слезаточывымі газами, падарваць зарадамі ўзрыўчаткі, знішчыць падпаленымі бочкамі з бензінам.

Аднак, верныя клятве, якую далі Радзіме, байцы гарнізона, усе, як адзін, трымаліся да апошняга патрона, стаялі на смерць.

Побач з імі, таксама са зброяй у руках, змагаліся жонкі камандзіраў і іх дзеці. Яны ні завошта не згаджаліся пакінуць крэпасць, здацца на міласць ворага. Разам з Раісай Іванаўнай Абакумавай пад кулямётным агнём, пад разрывамі бомб і снарадаў поўзалі яны па прадукты, па лёд (які замяняў ваду), па боепрыпасы, без якіх выходзілі са строю байцы. А калі варожыя кулі скошвалі салдат, іх месца займалі жанчыны...

Ваенфельчар Абакумава засталася на пасту да канца. Не адступілася яна і тады, калі фашысты прыслалі ў размяшчэнне нашых войск Валю Зенкіну — дачку палкавога старшыні Зенкіна.

«Здавайцеся. Праз некалькі гадзін ужо будзе позна», — такі быў ультыматум.

— Ідзі, Валя, назад і скажы гэтым гадам: крэпасць здасца толькі тады, калі ў ёй не застанеца ніводнага нашага байца! — загадаў камандзір 44 стралковага палка П. М. Гаўрылаў.

— Я не пайду да іх. Я таксама застануся з вамі... Не адпраўляйце мяне туды, — заплакала Валя.

І 14-гадовая дзяўчынка не вярнулася да немцаў. Яна засталася ў форце разам з тымі, хто абараняў крэпасць да канца.

Тут-жа быў скліканы партыйны сход, на якім паведамілі аб ультыматуме фашыстаў. У адказ пасыпаліся заявы байцоў з просьбай прыняць іх у рады Комуністычнай партыі... Не было паперы, і заклік свайго сэрца байцы вылівалі на газетных абрыўках, сплямленых іх уласнай крывёй. Заяву аб прыёме ў партыю падала і Раіса Абакумава. А неўзабаве з групай цяжка параненых байцоў яна трапіла ў палон.

Нехта данёс, што яна была ваенным фельчарам, а гэта пагражала смерцю. Тады, крыху ачунаўшы, ноччу яна ўцякла з нямецкага шпіталю... Потым, у гады акупацыі, працавала ў немцаў прыбіральшчыцай, сядзела ў нямецкай турме ў Брэсце — і чаго, чаго толькі не перацярпела да канца вайны!

На сустрэчу са сваімі таварышамі-героямі Раіса Іванаўна прыехала з горада Кромы Ор-

лоўскай вобласці, дзе яна працуе зараз медсястрой.

* * *

У 333 стралковым палку не было чалавека, які-б не ведаў 14-гадовага Пеця Клыпа — трубаача з музыканцкага ўзвода, або «Сына палка», як пашчотна, з любоўю называлі байцы свайго выхаванца.

Вайна абарвала пецяў сон на зары 22 чэрвеня. З той раніцы ён ужо не ведаў дзіцячых сноў, бо пайшоў насустрач вайне цяжкай дарогай салдата.

Пачуўшы каманду старшага лейтэнанта Патапава «Да зброі!», Пеця ў момант апынуўся сярод салдат і потым ужо ні на хвіліну не пакідаў свайго баявога паста. Падобна легендарнаму Гаўрошу, падносіў байцам патроны і пад кулямі, з кацялком у зубах, поўзаў да Буга па ваду. Набраўшы яе, асцярожна, каб не разліць

ні кропелькі, прыносіў кулямётчыкам, якія, самі не глытнуўшы ні разу, астуджвалі ёю распаленыя кажухі кулямётаў. З тым-жа кацялком прабіраўся ён і да падвалаў, дзе ляжалі параненыя і дзе трымалі дзяцей.

Чырвоную, напалову з крывёй, ваду дзялілі па кропельцы, як бяцэнны дар, які мог выратаваць і захаваць жыццё.

У першы-ж дзень Пеця быў некалькі раз лёгка кантужаны і паранены, аднак ні на хвіліну не пакінуў салдат. Кожны раз, быццам ведаючы, з'яўляўся ён там, дзе неабходна была яго дапамога.

У канцы чэрвеня, калі байцоў засталася ўжо зусім нямнога і далейшае супраціўленне было безнадзейным, камандаванне аддало загад ісці на прарыў. Жанчын і дзяцей, каб захаваць ім жыццё, вырашылі

адправіць у палон. Прапанавалі пайсці з імі і Пеця Клыпа. Але маленькі салдат не захацеў пра гэта і слухаць. На прарыў цераз Буг кінулася больш сотні салдат, разам з імі пад свістам варожых куль, трымаючы пісталет у зубах, плыў і Пеця Клыпа.

...На бераг выплыла ўсяго толькі дзевяць чалавек і сярод іх хлопчык-трубаач.

У той-жа дзень яго схапілі фашысты... Затым быў палон і чатыры гады работ у Германіі.

Былы трубаач 333 стралковага палка, зраз токар Бранскага завода «Строммашина», сустрэўся з сябрамі па зброі толькі праз 15 год. Сустрэўся на той зямлі, якая парадзіла іх дружбу і брацтва навечна.

* * *

На сустрэчу ў Брэсцкай крэпасці з далёкай Арменіі (з Ерэвана) прыехаў і горны інжынер Самвел Мінавіч Матэвасян.

Як і кожнаму з удзельнікаў абароны, яму дарагая тут кожная цагляная, кожны камень. Вось тут (ён гэта добра памятае) іх комсамольскі батальён ішоў на прарыў да Белага палаца, дзе заселі немцы. Вось тут падалі, але не адступалі ў няроўнай сутычцы нашы байцы. Раскалоўшы варожую групоўку і знішчыўшы яе ў рукапашным баі, яны захапілі тады так патрэбныя нямецкія аўтаматы. Вось тут, атакуючы Белы палац, старшыня-кулямётчык з комсамольскім значком на грудзях, адмовіўся змачыць вадой свае скрываўленыя губы і поўную флягу выліў у распаленыя кажухі свайго кулямёта... Тут, каля гэтых руін, комсомолец Сазонаў уласным целам засланіў ад варожай кулі камандзіра...

Матэвасяна вывела са строю рана. Аднак не надоўга. Зноў бой, рукапашная сутычка, раненне. На трэці дзень вайны ён быў цяжка паранены і доўгі час, губляючы кроў і прытомнасць, ляжаў у падвале крэпасці, галодны, без глытка вады, без дапамогі... У такім стане і захапілі яго фашысты.

Увосень 1941 года Матэвасян уцёк з палону да партызан. Потым быў на фронце. Вайну закончыў у Берліне. Там на сцяне рэйхстага ён пакінуў свой надпіс пераможцы.

...На руінах Брэсцкай крэпасці і дагэтуль захаваліся зробленыя штыком надпісы:

«Я паміраю, але не здаюся. Бывай, Радзіма! 20 ліпеня 1941 года».

«Больш трымацца няма магчымасці. Б'ем гадаў і ўзрываемя самі. Бывай, Радзіма!»

...Апошнія абаронцы загінулі ў катакомбах крэпасці, затопленых водамі Буга.

— Мілыя мае, няхай ніколі не дзяждзеца вам бачыць тое, што бачылі тут, у вашым горадзе, некалі мы!.. — кажа Раіса Іванаўна Абакумава піонераў, якія прыйшлі вітаць герояў Брэсцкай крэпасці на гарадскім мітынгу. Фото Л. Папковіча.

* * *

Пра герояў Брэсцкай крэпасці, якія засталіся жывымі, пятнаццаць год ніхто нічога не ведаў. І вось у Брэсце адбылася крапаючая сэрца сустрэча.

Колькі было тут брацкіх абдымкаў і радасных слёз!

Разам з самімі героямі хваляваліся і перажывалі кожную іх навіну і ўсе жыхары Брэста.

Пётр Клыпа сустрэўся з удзельнікам абароны крэпасці, аднапалчанінам Ігнаціюком, які і зараз жыве ў Брэсце. Тут адбылася сустрэча абаронцаў крэпасці з жонкай і сынам капітана Івана Зубачова — аднаго з актыўнейшых удзельнікаў абароны, закатаванага ў фашысцкім канцлагеры, — Аляксандрай Андрэўнай і Анатолям Зубачовымі.

Прыехалі на сустрэчу маці і дачка гераічна загінуўшага палітрука Несцерчука.

У Брэсце адбылася яшчэ адна, ужо амаль зусім неверагодная сустрэча. Праз 15 год знайшоў сваю сям'ю Пётр Міхайлавіч Гаўрылаў — жонку і дваццацігадовага сына, якіх ён згубіў у крэпасці ў першыя гадзіны вайны і якіх усе гэтыя гады лічыў загінуўшымі...

...15 гадоў назад зямля Брэсцкай крэпасці заклёбвалася гарачай крывёю сваіх абаронцаў, курчылася ад расплаўленага свінца.

Яшчэ і зараз пакрыта яна змяртвела свінцовай лускай, скрозь якую пераможна прабіваецца толькі кучаравы падарожнік ды гаркавы палын.

Яшчэ і зараз ляжаць тут нямыя руіны і не красуюць кветкі...

Зямля гэтая і зараз заклікае:

Не забывайце пра тых, хто не вярнуўся дадому!

Не дазваляйце паўтарыцца таму, што адбылося тут пятнаццаць год назад!

Алена ВАСІЛЕВІЧ.

З РЕДАКЦЫЙНАЙ ПОШТЫ

ГАРАЧАЯ ПАРА

ВА ЎСІХ паляводчых брыгадах калгаса імя Будзённага жыццё не заціхае ні на міг. Звыш 600 жанчын прымаюць удзел у касавіцы збожжа. Яны даражаць кожнай гадзінай, імкнуцца зрабіць як найбольш і найлепш.

Па шырокім калгасным полі ідзе самаходны камбайн, пакідаючы за сабой паласу каротка астрыжанага іржышча. Камбайнер Мікалай Бакун, седзячы за рулём, уважліва глядзіць уперад і прыслухоўваецца да грукату матара. Праз кожныя 50—60 метраў памочнік націскае рычаг, і куча абмалочанай саломы вывальваецца з прычэпа на зямлю.

Жанчыны гаспадарчым вокам азіраюць вынікі працы механізатараў: вымяраюць даўжыню іржышча, бяруць жменю паловы і перавейваюць на ветры. Усё ў парадку — зерня няма.

...Дзень і ноч на калгасных таках гудуць складаныя малатарні. Шчоўкаюць вагі, глуха бразгаюць гіры, падкатваюць аўтамашыны і, нагрузіўшыся мяшкамі з адборным збожжам, імчацца па прасёлачных дарогах на нарыхтоўчыя пункты.

Глухі грукат малатарань перабіваюць звонкія галасы калгаснікаў.

— Жыва, жыва! Паварочвайся!

У канцы працоўнага дня падвялі вынікі. Аказалася, што першая малатарня намалаціла 16 тон збожжа, другая 15. Трыццаць адна тона за змену, надрэнна!

— Трэба да 60 тон у суткі дагнаць, — прапанавалі жанчыны.

Увечары ток асвятліўся ліхтарамі. На малацьбу заступіла начная жаночая змена. На гладка ўтрамбаваны ток сыплецца буйнае зерне. Каля малатарні працуюць адгравальшчыцы, мітусяцца прыёмшчыцы. Пасупраць у лад малатарні ракоча трыер. Калгасніцы спяшаюцца, старанна ачышчаюць зерне.

— Ці будзем сёння ноччу вазіць збожжа? — пытае Вера Багдановіч у старшыні калгаса В. Е. Хілько.

— Так, будзем.

Цемру праразае яркае святло фар. За аўтамашынай ідуць падводы. Грузіць мяшкі дапамагаюць жанчыны.

...На нарыхтоўчыя пункты ідзе збожжа новага ўраджаю. Вось па дарозе, абганяючы падводы, адна за другой імчацца аўтамашыны. Чырванеюць сцягі. На кумачы — яркія словы: «Першы хлеб — роднай дзяржаве!», «Прымай, любімая Радзіма, плады калгаснай працы!»

Калгас першым у раёне выканаў план збожжапаставак і разлічыўся за работу з МТС. Усе збожжавыя ўбраны і засціртаваны.

— Вялікае дзякуй нашым жанчынам, — гаворыць старшыня калгаса. — Іх бясспрэчная заслуга ў тым, што мы паспяхова завяршылі жніў і датэрмінова выканалі першую запаведзь перад Радзімай.

Н. ЮРКЕВІЧ.

Камянецкі раён.

Прыблізна ў такім-жа ўзросце, як гэтыя хлопчык і дзяўчынка, што абнімаюць яго зараз за шыю, згубіў у Брэсцкай крэпасці пятнаццаць год назад свайго сына П. М. Гаўрылаў (у цэнтры).
Сустрэча з дзецьмі ў Мінску. Колькі хваляючых пачуццяў абуджае яна ў сэрцах мужных абаронцаў крэпасці!

Фото К. Якубовіча.

Васмуганая РАДАСЦЬ

Алесь ПАЛЬЧЭУСКІ

Мал. Ю. Пучынскага

А ПОШНІ ўрок Толя ледзь даседзеў. І хто гэта прыдумаў — адразу, у першы-ж дзень заняткаў, вучыцца чатыры гадзіны? Столькі навін, столькі ўражанняў у Толі. Хочацца як найхутчэй бегчы дахаты, расказаць пра ўсё маме, а ўрок, як на зло, цягнецца марудна-марудна. Здаецца, канца яму не будзе.

Нарэшце недзе далёка ўнізе пачуўся званок. Толя першы ўлавіў яго сваім вострым слухам. Потым званок усё мацней і мацней уздымаецца ўгару — гэта ідзе па прыступках на трэці паверх вартаўніца і звоніць. Вясёлы шум, гоман раптоўна напўняюць калідоры.

Толя першы выбягае са свайго класа. Ён не адзяваў сёння палітка. Навошта? На дварэ такое цяпло, такі сонечны дзень. А ў іхнім класе шмат хто прыйшоў у вопратцы. Пакуль яны цяпер апрануцца, дык Толя будзе ўжо дома. Ды яму і ісці зусім недалёка. Услед за Толем выбягае яго сябра Віця. Яны жывуць па суседству.

— Давай навіперадкі. Хто дабяжыць першым вунь да таго дома, што на рагу, — прапануе Толя.

Віця адмоўна круціць галавой.

— Куды спяшацца? Паспеем...

Але Толя ў гэты час ляпае па плячы сябра і крычыць на бягу:

— Даганяй!

Віця трымае ў адной руцэ партфель з кнігамі, а другой размахвае ў такт сваім крокам. Каля дома яны спыняюцца. Толя паварочвае налева; яму яшчэ трохкі прайсці ў завулак, і тут іх кватэра, а Віцю — да другой вуліцы, што перасякае гэтую, на якой яны стаяць цяпер.

— Ты заўтра раніцай заходзь па мяне, — кажа Толя. — Зноў разам пойдзем.

Не развітваючыся адзін з адным, сябры разыходзяцца, каб заўтра зноў за гадзіну або і за дзве да заняткаў прыйсці ў школу. Яны ступілі на сцяжынку, поўную працы і абавязкаў, старання і ціканасці. Скончылася бесклапотнае дзяцінства. Цяпер усё будзе залежаць ад настаўніцы, як здолее Таіса Пятроўна выкарыстаць гэты мяккі воск, гэтую бурліваю энергію, што клякоча ў дзіцячых грудзях, як ёй дапамогуць у гэтай цяжкай, але пачэснай і любай працы бацькі.

Вучні абкружылі сваю настаўніцу і ідуць разам дахаты: наперадзе, з бакоў, за ёю. Кожнаму хочацца расказаць нешта цікавае сваёй Таісе Пятроўне. Шмат каму ўжо даўно трэба было звярнуць налева ці направа, а маленькі Вася жыве нават у процілеглым баку, але і ён ідзе разам. Яму не хочацца пакінуць такую вясёлую кампанію. Некалькі разоў настаўніца казалася ўжо вучням ісці дахаты, а яны ўсё ідуць. Гавораць, расказваюць і ідуць.

Нарэшце каля пафарбаваных у зялёны колер веснічак Таіса Пятроўна спыняецца, развітваецца з вучнямі, напамінае, каб яны добра трымалі сябе на вуліцы, і ідзе на кватэру. У яе таксама шмат клопату: трэба рыхтавацца да заўтрашніх заняткаў, трэба шмат чытаць. Яна сама толькі першы дзень сёння прыступіла да самастойнай працы.

Вясёлая, здаволеная першым днём заняткаў разыходзіцца дахаты гаманлівая дзятва. А наш Толя гэтым часам убег ужо ў хату. Проста-такі ўбег, ледзь ката Ваську не задушыў у сенцах. Ён кладзе ў кухні на стол кніжкі і спяшаецца ў пакой да маці. Яшчэ з кухні гаворыць узбуджаным голасам:

— Мамачка, дзе ты? Слухай, што сёння было ў нас.

Ён адчыняе насцеж дзверы і спыняецца на парозе.

— Чаму-ж ты цёці «добры дзень» не кажаш? — звяртаецца да яго маці. Толя вітаецца з цёцяй і ў сваю чаргу загаворвае да маці.

— А ў нас сёння ў школе было чатыры ўрокі. І на трэцім уроку знаеш, мама, што рабілі?..

Толі хочацца, каб маці сама спытала: «Ну, раскажы, што там рабілі вы?» Але Кацярына Іванаўна гаворыць сыну зусім іншае:

— Ідзі, сыноч, да бабулі. Я з цёцяй пагавару трохкі. Пасля раскажаш.

Гэта толькі для мамы «трошкі», а ён ведае ўжо, што цёця Софа не скоро пойдзе дахаты. І ведае таксама — калі мама з кім гаворыць, нельга перапыняць. Толя павольна адступае і выходзіць, не паварочваючыся, на кухню, потым ідзе да бабулі.

Бабуля, маміна мама, сядзіць на канапе і вышывае штосьці на пяльцах. Кацярына не раз ужо дакарала маці, каб тая не сляпіла вачэй. Але хіба ўгаворыш старую? У яе свае довады і досыць пераканаўчыя.

— Без працы я не магу, — кажа яна дачцэ. — Надта марудна цягнецца час.

Сваю бабулю Толя паважае, але не любіць. Вельмі часта яна прабірае ўнука за шумлівы голас. А ён такі і сапраўды не можа гаворыць паціху. Самая звычайная падзея апавядаецца ўзбуджаным тонам.

І калі Толя паспрабаваў расказаць бабулі пра свой першы дзень у школе, яна адразу-ж перапыніла:

— Толькі цішэй, толькі цішэй. Усяго і адпачыла ад твайго шуму, пакуль ты ў школе быў.

Бабуліны словы зусім ахалоджваюць толін пыл. Ён перастае размаўляць з бабуляй і бярэ грузавік з завадным матарам. Пракаціў раз, другі і кінуў сярод пакоя. Дзіўна. Учора Толя мог бясконца заводзіць маторчык, з цікавасцю назіраць, як імчыцца грузавік па гладкай пафарбаванай падлозе, як падскоквае спачатку пярэднімі, потым заднімі коламі на алоўку, пакладзеным Толем знарок. А сёння ўжо чамусьці не тое. Толя яшчэ не ведае, чаму так сталася, але адчувае — нешта новае прынёс яму сённяшні дзень. Тое новае было ўжо ў буквары, у сшытках з касою лінейкай.

Чамусьці зусім адпала цікавасць у Толі да цацак. Вунь колькі іх у кутку, а яму ўсёроўна, ёсць яны ці не. Адкуль тая цікавасць будзе, калі ён заводзіць матор у грузавіку, а думкі вітаюць у школе: і светлы клас з вазонамі на вокнах, і вучняў столькі, і гоман на перапынку (ніякая цябе бабуля не ўсцішае), і невысокага росту настаўніца. Такая добрая. Гэта яна толькі на ўроку строгая, а як зазвоняць на перапынак — зусім іншай становіцца: і жартуе, і па галаве гладзіць. А Толі нават назвала смуглявым. І сказала гэта такім дзіўным ласкавым голасам, што, здаецца, мама ніколі яго так не вымаўляла.

«І чаму гэта так: сваёю рукою пагладзіш па галаве, хоць бы што, а Таіса Пятроўна правядзе, дык аж сэрца заходзіцца», — думае, седзячы на падлозе, Толя і вырашае схадзіць да мамы спытаць. Яна павінна ведаць.

На гэты раз ён асцярожна заходзіць у пакой да маці. Занятая гаворкай, Кацярына Іванаўна не заўважае ціхіх крокаў сына. А той зірнуў на цёцю Софу і сказаў:

— Мама, я есці хачу!

— Зараз, сыноч. Пачакай трохкі. — адказала маці ў бок сына і зноў стала слухаць сяброўку. Толя ведае — нельга надакучаць маме, калі яна слухае каго, бо гэта некультурна, але яго пачынае разбіраць злосць на цёцю Софу. І трэба-ж гэтай цёці прыйсці ў такі час, калі столькі чаго трэба сказаць маме, спытаць у яе самой.

Хвіліну пастаяўшы, Толя зноў напамінае:

— Мама, я цяпер хачу.

— Зараз, зараз, — пацяшае маці.

У гаворку маці і сына ўмешваецца цёця Софа. Яна глядзіць на Толі, а пытае ў Кацярыны Іванаўны:

— Вы хіба не давалі яму нічога з сабою?

— Чаму не давала. Выбегаўся.

— Надакучлівы ён у вас, — робіць свае вывады цёця Софа.

Толькі агортвае крыўда. Гэта ён надакучлівы! Ужо колькі часу сама цёця Софа гутарыць з яго мамай і не можа скончыць сваіх навін. А ў Толькі таксама ёсць што сказаць маме. Яшчэ невядома, у каго большыя навіны: у цёці Софы ці ў яго! Засмучаны, ён выходзіць на кухню і знарок не зачыняе за сабою дзвярэй.

— Мама, дайце там яму есці, — гукае Кацярына Іванаўна праз адчыненыя дзверы.

Чуваць, як у суседнім пакоі бабуля зашоргала па падлозе шлёпанцамі, нешта мармычучы сама сабе. Потым выйшла на кухню, наліла ў талерку капусты і паставіла на стол, палажыла ў меншую талерку рысавай кашы, а наверх лыжку масла. Дастала з кухоннай шафкі шклянку кампоту і таксама паставіла на стол, толькі далей — на сярэдзіну, каб не замінала пад рукамі ўнуку.

— Садзіся еш. Не мог пачакаць трохі, — кажа злосна бабуля.

Толькі павёў носам, прыцмокнуў языком — прыёмна пахне капуста, узяў адну, другую лыжку і адсунуў талерку на сярэдзіну.

— Ужо? Захвоціўся? Толькі крычаў есці, — заўважае бабуля і выходзіць з кухні, каб зноў прыступіць да сваёй работы.

— Я кашу буду есці, — адказвае на бабуліну заўвагу ўнук і паварочваецца ўсім целам улева, да талеркі з кашай. Але пасля двух-трох лыжак і каша не лезе ў рот. Самае лепшае гэта, вядома, кампот. Ён спрабуе ўзяць шклянку і не дастае рукою. Тады прыходзіць думка — падцягнуць яе разам з цыратай бліжэй да сябе. Ён глядзіць на талерку з капустай і на шклянку з кампотам і павольна, асцярожна падцягвае цырату. Ужо можна шклянку дастаць рукою, не ўстаючы з месца, але Толькі спадабаўся такі спосаб падачы, і ён цягне цырату яшчэ больш, каб шклянка апынулася зусім пад ротам — нахіліся і еш.

У гэты час талерка з рэшткамі кашы ляціць на падлогу і разбіваецца на друзачкі.

На стук з аднаго пакоя на кухню хуценька выходзіць бабуля, а з другога — Кацярына Іванаўна і ўслед за ёю цёця Софа.

— Як гэта ты? — у адзін голас пытае бабуля і маці.

Толькі маўчыць. Ну што гэта за пытанне?

— Не вялікая бяда. Дробязь, а не страта, — заступаецца за Толькі цёця Софа і развітваецца з Кацярынай Іванаўнай. — Я ўжо другім разам дакончу гаварыць. А то можа зойдзеш сама да мяне? — кажа яна адыходзячы.

Гаспадыня праводзіць сяброўку да калідора, а бабуля гэтым часам, збіраючы кавалачкі разбітай талеркі, бубніць сама сабе:

— І чаму толькі іх вучаць у школе?.. І ў каго ён толькі ўдаўся?

А Толькі стаіць у кутку і плача. Плача ад таго, што не змог перадаць той радасці, з якой спяшаўся дахаты.

Цяпер ён ужо не здолее сказаць, як на трэцім уроку іхняя настаўніца Таіса Пятроўна пахваліла яго за чыстыя рукі і назначыла ў санкамісію, як роўненька вывеў ён першую палачку ад верхняй да ніжняй лінейкі.

Апранацца прыгожа

Адзенне афармляе знешняе аблічча чалавека; таму не трэба адносіцца да яго нядбайна, абыхавава.

Касцюм павінен адпавядаць умовам працы і быту, узросту і знешнасці чалавека.

Апранацца прыгожа і зграбна не так проста. Тут не можа быць гатовых рэцэптаў, бо пытанне аб тым, якую выбраць тканіну, фасон, форму каўняра і г. д., амаль заўсёды павінна вырашацца канкрэтна ў кожным паасобным выпадку.

Аднак існуюць агульныя палажэнні аб модзе, аб выбары фасону ў адпаведнасці з тканінай, фігурай, узростам, тыпам жанчыны, аб ансамблі ў адзенні.

Мода ў адзенні вызначаецца сілуэтам, г. зн. агульным абрысам касцюма, тканіны, колерам і колерным спалучэннем, аздабай, дэталю фасону і, нарэшце, усімі прадметамі туалету ад капелюша да туфляў.

Вялікую ролю ў модзе адыгрывае колер і пэўнае спалучэнне колераў. Усім напэўна памятаецца, якім модным быў шэры колер у спалучэнні з чырвоным: жанчыны да шэрых касцюмаў насілі чырвоныя блузкі, а мужчыны — чырвоныя гальштукі. Цяпер гэтае спалучэнне колераў не здаецца нам новым і ўжо не так цікава.

Чым характарызуецца мода бягучага сезона?

На працягу некалькіх год у сілуэце (г. зн. абрысе) жаночага адзення назіраецца імкненне да змякчэння форм, што ў прыватнасці выявілася ў пакатай лініі пляча. У лёгкай сукенцы зусім няма падплечыкаў, а калі яны і ставяцца ў верхнім адзенні пры ўстаўным рукаве, то вельмі тонкія і круглай формы. Форма ліфа з плаўным пераходам ад пляча да рукава можа быць дасягнута розным пакроем. У гэтым сезоне вельмі пашыраны цэльнакроеныя рукавы (як у сукенках, так і ў верхнім адзенні), але ўжо намачаецца пераход зноў да ўстаўнага рукава.

Летнія сукенкі модныя ў гэтым сезоне з вузкім, прылягаючым па фігуры ліфам і шырокай спадніцай. Пакрой можа

быць розны: прамая спадніца ў зборку або складку, расклёшаная, пашытая з некалькіх кліноў. Для большай пышнасці пад сукенку можна адзяваць ніжнюю падкрэсленую спадніцу. Ліф сукенкі робіцца зараз з вельмі кароткім рукавом (або нават без рукава), з вялікім дэкальце, рознымі па форме (авальнымі, круглымі і квадратнымі) карэ.

Сукенкі з шарсцяных тканін прапануюцца ў асноўным з прамымі спадніцамі — вузкімі або са складкамі; каўняры невялікія; вельмі модныя каўняры-стойкі. Мадэльеры стварылі рад шарсцяных сукенак новага сілуэта: прылягаючыя па фігуры, неадразныя па лініі таліі. Такія сукенкі асабліва добра выглядаюць, калі яе дапоўніць жакетам або шырокім шалем.

Сукенкі шыюцца з прылягаючымі па фігуры, падоўжанымі ліфамі і носяцца без пояса. Кішэні, паясы, хлясцікі і іншыя дэталі на касцюмах і паліто размяшчаюцца ніжэй звычайнага, што падкрэслівае модную лінію зніжанай таліі.

Касцюмы і сукенкі-касцюмы атрымалі зараз новыя абрысы: жакет — свабодны ў таліі і прылягаючы па лініі бёдраў, спадніцы — прамыя, вузкія.

Вельмі пашыраны зараз ансамблі, г. зн. сукенка і жа-

кет, сукенка і паліто, касцюм з блузкай і г. д., вырашаныя ў адзіным стылі і ў яркім, гарманічным колерным спалучэнні. Гэта ўносіць у касцюм рознастайнасць і большую закончанасць. Жакет да сукенкі лепш зрабіць іншага колеру; у ансамблях касцюма з блузкай можна падабраць прыгожае спалучэнне трох колераў (напрыклад: шэрая спадніца, чырвоны жакет і чорная блузка) або блузку да касцюма зрабіць з клятастай тканіны і такую-ж тканіну выкарыстаць на падкладку для жакета.

Летнія і дэмісезонныя паліто носяць у большасці свабоднага пахрою, расшыраныя кнізу, з расклёшанай спінкай, плячо пакатай формы, з плаўным пераходам да рукава.

Выходныя прыгожыя туалеты робяць з жорсткіх тканін тыпу муару і тафты, або, наадварот, з лёгкіх паветраных матэрыялаў — капрону, газу, шыфону і г. д.

Цяпер аб модзе ў мужчынскім адзенні. Мужчынскае адзенне звычайна лічаць больш кансерватыўным. Аднак і яно ўсё час змяняецца: у сілуэце, у паасобных дэталях. Але робіцца гэта больш паступова і таму не кідаецца ў вочы. Калі-ж мы параўнаем мужчынскія касцюмы даваеннага часу, ваеннага і сучаснага, то ярка ўбачым розніцу ў прапарцыях. У сучасным мужчынскім касцюме пінжак — шырокі ў плячах, з пакатай лініяй пляча, свабодны ў таліі і некалькі прылягаючы да бёдраў; рукавы — карацей настолькі, што відаць манжэты кашулі, штаны вузкія ўнізе (24—26 см) і карацей.

Для моладзі на кожны дзень можна рэкамендаваць курткі з недарагіх матэрыялаў. Як больш свабодная, спартыўная форма адзення, яны добра замяняюць пінжак. Паліто шыюць свабоднае, шырокае, аздобленае машынай строчкай.

Моладзі ўласцівы стройнасць, гнуткасць фігуры, лёгкасць рухаў, грацыёзнасць, юнацкая свежасць твару. Таму і касцюмы для моладзі павінны быць адметны стрыманасцю ліній, характаром, прастатой і лёгкасцю. Добра пашытая сукенка, паліто цікавага фасону, выбранага ў адпаведнасці са знешнасцю, выглядае на маладой дзяўчыне значна лепш, чым касцюм цяжкой формы з дарагой тканіны са складанай аздабай.

Новыя модныя лініі падыходзяць маладым правільным фігурам. Пры гэтым неабходна захоўваць пачуццё меры. Нажаль, імкненне нашай моладзі апранацца модна, яе зусім натуральная любоў да яркіх, жыццерадасных фарбаў набывае нярэдка выроўдлівы характар. Пры гэтым перавага аддаецца экстравагантным, крыклівым танам. Такое адзенне прыцягвае ўсеагульную ўвагу. Часта іменна да гэтага і імкнецца нешматлікая частка нашай моладзі, якая атрымала ў народзе клічку «стыляг». Ці правільна гэта? Ці павінен касцюм быць настолькі экстравагантным, каб чалавек у ім знікаў? Не, касцюм павінен выяўляць аблічча чалавека, адцяняць яго, з'яўляцца як-бы рамкай.

Часта людзі не лічацца з асаблівасцямі сваёй знешнасці, што прыводзіць да непатрэбнага стандарту. Людзям з характэрнай знешнасцю можна выбіраць касцюм больш яркіх колерных спалучэнняў, тады як дзяўчына з мяккім колерам твару і мяккімі рысамі павінна апранацца так, каб фарбы касцюма яе не падаўлялі. Адзенне для поўных жанчын павінна быць больш строгім і простым па форме, спакойных цёмных танаў з прыстасаваннем модных ліній.

Некаторыя прыёмы дапамагаюць зрокава зменшыць паўнату фігуры. Да іх адносяцца прадоўжныя лініі на сукенцы,

двухбортны ліф, ліф з вялікім выразам і ўстаўкай кантраснага колеру, спадніца прамая з мяккімі вертыкальнымі лініямі.

Калі жанчына мае прыгожую сукенку або паліто, гэта яшчэ не значыць, што яна з густам апранута. У майстэрстве добра апранацца вялікую ролю адыгрывае ўменне падабраць да касцюма капялюш, абутак, пальчаткі, сумачку, шалік.

Пры падборы ансамбля трэба ўлічваць форму і колер. Добра, напрыклад, калі сумачка і абутак аднаго колеру. Да паліто або касцюма спартыўнага стылю лепш пасуе берэт, чым капялюш складанай формы з прыгожай аздабай. Капялюш не абавязкова насіць у колер паліто. Часцей ансамбль цікавей, калі капялюш будзе іншага колеру. Да зялёнага паліто лепш падабраць карычневы капялюш, да сіняга — шэры, да светласіняга — чорны, да паліто вішнёвага колеру падыходзіць шэры капялюш, шэра-блакітны або бэж розных адценняў. Да паліто колеру бардо не ідзе капялюш чырвоных адценняў, да цёмназялёнага не ідзе салатыны колер.

Сукенку або касцюм для работы трэба шыць з матэрыялу

спакойных, няяркіх танаў і строгага афіцыйнага фасону.

Выходная, тэатральная сукенка можа быць з яркай тканіны складанага прыгожага фасону. Выхадны туалет могуць выгадна дапоўніць пацеркі, калье, бранзалет і г. д. І наадварот, будзённым туалет з-за яркіх бліскучых упрыгожванняў можа здацца аляпватым і безгустоўным.

Некалькі слоў аб тканіне і фасоне.

Найбольш проста выбраць фасон для сукенкі з аднатоннай тканіны і больш складана для тканіны з малюнкам.

У асноўным малюнку тканіны падзяляюцца на геаметрычны і раслінны. Да геаметрычных малюнкаў адносяцца гарошак, клетка, палоска, шашка і г. д. У фасоне сукенак з палос і клетак можна абыгрываць малюнак у касым напрамку, падбіраць па швах у елачку, аднак рабіць гэта трэба ў меру. Сукенкі з клеткі і гарошку добра аздабляць аднатоннымі тканінамі, устаўкай, каўнерыкам, банцікам. Можна з матэрыялу такога-ж малюнка, але іншага колеру.

Сукенкі са стракатых набіўных тканін таксама добра аздабляць гладка афарбаванымі тканінамі або насіць іх з кароткімі яркімі жакетами.

Сукенкі з суцэльным забітым малюнкам, дзе не відаць фону «поля», лепш за ўсё рабіць простага фасону з ярка выражаным сілуэтам (абцягнуты ліф з кароткімі рукавамі і шырокая спадніца). На стракатым матэрыяле ліній не відаць.

Не трэба думаць, што прыгожа толькі дарагое. Элегантную сукенку або паліто не абавязкова шыць з дарагой тканіны. Прыгожыя модныя касцюмы і паліто мадэльерамі Маскоўскага ГУМа робяцца з недарагіх букліраваных і стракатых матэрыялаў. Паліто свабоднага пахрою, тыпу даражнага, строгай формы, як правіла, аздабляецца гладкай тканінай — шэрсцю або простым аксамітам. Элегантнае паліто можна пашыць з бобрыка. Вялікай папулярнасцю карыстаюцца касцюмы моднай формы з недарагіх штапельных і поўшарсцяных матэрыялаў.

Для курортных і дачных сукенак падыходзяць паркаль, сатын, штапельнае палатно яркіх дэкаратыўных расфарбовак. Для сукенак, прызначаных для работы, выбіраюцца больш скромныя малюнкi спакойных расфарбовак. Вельмі падыходзяць для гэтага класічныя малюнкi — палоска, клетка, шашка, дробны аднапраходны малюнак.

Л. БЯССМЕРТНАЯ,

мастацтвазнаўца аддзела мод Маскоўскага універмага.

СПАТКАННЕ ЗА ГОРЯДАМ

Апавяданне

Іван МЕЛЕЖ

Малюнкі Валерыі Жоўтак

ЯНА пазнілася.

Гэта было добра вядома і без гадзінніка. Але чорна-бровы паўнаваты чалавек, што адзінока чакаў на ўзлесці, усё-ж зірнуў на гадзіннік.

Ён зірнуў не ў першы раз, не разумеючы, што-ж магло здарыцца, што магло затрымаць яе. Яна звычайна прыходзіла акуратна. Не, акуратна, гэта не тое слова; яна звычайна з нецярплівасцю чакала пары іх спаткання. Колькі разоў так здаралася, што ён, якому ў такія дні дома не сядзелася, прыходзіў раней і амаль тады-ж, да часу, паяўлялася яна! Як яна весела смяялася, падбгаючы да яго, як шчасліва свяціліся яе вочы, калі ён ускідаў яе, лёгкую, бесклапотную, як самое юнацтва, на сваіх руках!

— А-а, і ты не ўтрывай!— гарэзна смяялася яна.— Не ўтрывай, як хлапчук! Такі сур'ёзны, сталы з выгляду. Кандыдат навук, заўтрашні дацэнт, а прыбег, як хлапчук...— Папраўляючы валасы, плацце, яна міла капрызна крывіла губкі і канчала безнадзейна:— А пра мяне і казаць няма чаго. Такая нецярпячка стала!..

Ён цалаваў яе. І цяпер, зноў успамінаючы ўсё, ён адчуваў, што ўнутры ўзнікла штосьці прыемнае, лёгкае. Сам сабе ўсміхнуўся: «Нецярпячка!»

Чалавек быў апрануты ў добра пашыты касцюм з блакітна-шэрага «люкса» і трымаў на правай руцэ лёгкае габардзінавае паліто.

Ён стаў пры дарозе, якая тут збочвала крута да рэчкі, што ледзь віднелася адсюль за зараснікамі алешніку. Убачу, дзе дарога падступала да зараснікаў, нібы падфарбаваны, жаўцеў яшчэ новы масток. Дарога ішла нейкі час па зялёным лужку, потым узбіралася на поле, знікаючы за радамі хат у вёсцы. Побач з вёскай, крыху на водшыбе, была станцыя, невялікая, поўпуста, вядомая толькі дачнікам з недалёкага горада.

Дзень быў ясны, блакітны, пагодны дзень, але сонца ўжо не магло як след нагрэць зямлю і паветра, і нават у гэты ясны дзень адчувалася блізкасць восені, першы подых недалёкіх халадоў. Далачынь віднелася па-асенняму задуманая, маркотная, са сваімі спусцелымі палямі, з пагалелымі там і тут дрэвамі. І неба было ўжо не лагоднае, не асмужана-гарачае, а халаднаватае і нядобрае, і, глядзячы на яго, хацелася зашпіліцца ці надзець паліто.

Чалавек і надзеў паліто. Ён паглядзеў у бок станцыі і пачаў нецярпліва паходжаць, мяркуючы, што-ж магло затрымаць Алю. Можна бацька не пусціў? Бацька ў яе (прыгадаліся расказы Алечкі)— чалавек строгі, дэспатычна строгі. Нельга сказаць, каб ён вельмі цікавіўся жыццём дачкі, але ў тым, што так ці інакш даходзіла да яго, палкоўнік быў суддзёй нелітасцёвым. Прыгадалася, як Аля неяк сказала, што, калі хто і можа перашкодзіць іх шчасцю, дык толькі ён. «Не, нават ён ужо не зможа адарваць ад цябе!..» — сказала амаль адразу-ж яна.

Яна не любіла непрыемных думак і неяк умела адганяць іх.

Можна таму так лёгка і радасна было заўсёды з ёю...

Леанід успомніў, як аднойчы спаткаў іх на вуліцы разам, бацьку і дачку. Алечка ішла побач бацькі, штосьці гарэзна гаварыла. Палкоўнік слухаў яе ўважліва, дзіўна сур'ёзна, нават строга. Яна весела кінула Леаніду і прайшла шчаслівая, бесклапотная, лёгка датыкаючыся плячом бацькавай рукі. Леаніду зрабілася чамусьці прыкра; не, не за яе, а за сябе, за тое, што ў іх дачыненні з Алечкай, дзе раней былі яны ўдваіх, нібы зазірнуў трэці, і не абыякавы, не так сабе цікаўны, а блізкі да ўсяго. Няўхільна блізкі.

Леанід тады збянтэжана азірнуўся ўслед ім. Увесь той дзень ён не мог адагнаць ад сябе цягучага прадчування, што, мусіць, здарыцца нейкае няшчасце.

Яму яшчэ некалькі разоў даводзілася сустракацца з палкоўнікам. І кожны раз Леанід мімаволі насцярожваўся, кожны раз здавалася, што палкоўнік зараз спыніцца і пачне размову, тую размову, якая магла-б пачацца даўно і якая, на шчасце, усё абыходзіла. Ён трывожыўся перад гэтай размовай. Ён баўся яе, бо не ведаў, што скажа: ён адчуваў сябе нібы падсудным...

Прыгадалася іншае: як Аля спаткала яго і Таню, жонку, ва ўнівермагу. Таня і ён стаялі ў дзіцячым аддзеле на другім паверсе і выбіралі касцюмчык для Валодзькі, сына. Леанід павярнуўся да Тані, паказваючы касцюмчык, які яму спадабаўся і неспадзявана ўбачыў Алю. Яна, мусіць, была ў суседнім парфумерным аддзеле і ўбачыла яго таксама нечакана. Аля ўбачыла не толькі яго, а і тую, каму ён задаволена ўсміхаўся. Яна хутка, абражана павярнулася, не сказаўшы ні слова, не прывітаўшыся нават...

Таня не разумела, чаму нечакана так перамяніўся настрой у яго, чаму ён стаў раздражнёным і неласкавым. Яна наогул часта не разумела яго з той пары, як у яго жыццё ўвайшла гэтая бесклапотная дзяўчынка.

Так, усё стала блытаным. Дома былі спрэчкі, папрокі, падазрэнні, якія трэба было трымаць ці ўціхамірваць; дома ён думаў пра тую, з якой бачыўся патайком і кожны раз мусіў развітвацца...

Тут Леанід перапыніў непрыемныя назойлівыя думкі. «Чорт, што гэта сёння найшло на мяне!— падумаў незадаволена. — Умею я тлуміць сабе галаву, ды яшчэ ў святочны дзень. У такі дзень!..» Ён заўважыў, што ўжо не стаіць, а ходзіць, неспакойны, заклапочаны, але калі пачаў хадзіць, Леанід не мог успомніць.

Так, ліха пабярэ, добры-ж дзянёк выдаўся сёння на гэтым узлесці каля рэчкі! Нібы знарок для іх з Алечкай пастаралася прырода, каб парадаваць яшчэ раз перад тым, як пойдучь нудныя бясконцыя дажджы і раскісне слатою зямля. Леанід убачыў на дарозе, што ішла паўз станцыю, сіненькую «Паб-

ду» і абнадзеяны навастрыўся позіркам, — ці не яна едзе, не Алечка?

«Пабеда», уздымаючы рудаватую хмарку пылу, прайшла да мастка, але на гэтым беразе адразу павярнула ў другі бок, да лясочка на пагорку. Мусіць, па грыбы нехта выбраўся, — аўтааматар ці хто-небудзь з начальства...

Што ні кажы, добры дзянёк!..

Леанід, злажыўшы рукі на жываце, так, як ён гэта рабіў, калі чытаў лекцыі ў аўдыторыі, хвіліну пазіраў на той лясок, у якім схавалася сінёнькая «Пабеда». Лясок, як і гэты, каля якога ён стаяў, яшчэ быў амаль увесь у асеннім сваім убранні; ён, здавалася, свяціўся на сонцы. Дрэў голых у ім было яшчэ мала, чарнелі галлём толькі дзе-ні-дзе вострыя вяршыні. «А ў полі ўжо ўсе дрэвы агалелі. Вецер абтрос, абскуб да пары».

Там, за ляском, каля апошніх рэдкіх сосен, іх дача — дача палкоўніка, алінага бацькі. Яму добра знаёмы пыльная дарожка, па якой пайшла «Пабеда», і лясок, у якім яны многа разоў цалаваліся, развітваючыся. У грудзях Леаніда солідка заняла, калі прыгадаў гэта, — асабліва той, незабыўны, першы пацалунак. Як яна строга, непадступна развяла яго рукі, калі ён першы раз паспрабаваў яе абняць, як яна ўпарта адварочвалася ад яго пацалункаў, як дакорліва пазірала на яго сваімі мілымі, з касымі разрэзамі — нібы ў кітаянак — вачыма. Яна гразілася, што, калі яшчэ раз гэта паўторыцца, ніколі больш не пойдзе з ім! Леанід ведаў, што яно магло-б так і стацца. Аля не жартавала. Яна цяжка, неахвотна ішла насустрач яму. Не, больш праўдзіва, яна ніяк не ішла да яго, яна адносілася тады да яго, як да чалавека, якога, нічога не зробіш, трэба цярэць. Яго крыўдзіла, абражала гэтая абыхавасць. Да таго-ж у яе быў тады друг, па ўсім відаць, па вушы закаханы ў Алечку. Друг, прыгожы, рослы, з наіўна-яснымі і чыстымі вачыма, студэнт універсітэта, былы яе таварыш па школе. У Леаніда не было ні такога характа, ні такой маладосці. «Слаўная пара!» — падумаў ён, пабачыўшы іх у першы раз. Ён пазайздросціў, што не такі малады і ніколі не быў такім прыгожым.

Яму раптам, — смешна згадаць, — як ніколі раней, захацелася быць прыгожым. Быць такім, каб яна бачыла, што ён лепшы за іншых, каб глядзела на яго так, як паглядаў на яе ў той дзень ён.

У памяць надоўга ўрэзалася: якой Леанід убачыў яе ўпершыню. Алечка сядзела на беразе рэчкі ў блакітным з белымі каёмачкамі купальніку, жмурылася ад яркага святла, па-дзіцячому матляла нагой па вадзе і нечому ўсміхалася. Усмешка была, мусіць, самая звычайная, бесклапотная і, можа, пустая, але яна дзіўна вабіла і хвалявала тады. Леанід гаварыў штосьці з прыцяцелямі, адказваў ім, але што — і сам не ведаў; ён, нават адводзячы вочы, бачыў бесклапотную дзяўчыну, што жмурылася ад сонца і зайздросна ўсміхалася. Каму, чаму ўсміхалася?

На яе, яшчэ не зусім падсохлых, каштанавых, адкінутых назад валасах таксама смяялася гуллівым праменьчыкам сонца. Хлопец, друг яе, ціха падкраўшыся, схпіў дзяўчыну за руку і хутка пацягнуў у ваду. Усмешка знікла, дзяўчына ўскрыкнула ад раптоўнага вадзянога холаду. Праз момант, у вадзе Алечка шчасліва зарагатала, і юны смех гэты крануў самыя чутлыя куточки сэрца.

У той дзень Леанід пазнаёміўся з ёю. Ён кінуў сваіх прыцяцеляў. Яны гразіліся, што зараз паедуць на «Масквічы», які прывёз і яго сюды. Леанід абыхава адмахнуўся. Яму хацелася бачыць Алечку, слухаць яе, ведаць, што з ёй можна будзе яшчэ пабачыцца. Праўда, ён не толькі слухаў яе; ён і сам гаварыў, гаварыў, як, можа, ніколі цікава і хваляюча. Леанід яшчэ ад сваіх лекцый ва ўніверсітэце ведаў цудоўную сілу красамоўства. У той-жа дзень ён быў у асаблівым настроі. Гэта было натхненне. Ва ўсім Алечка вінавата, яе суседства. Яна так добра, па-дзіцячому сур'ёзна слухала, так слаўна смяялася... Друг яе (Аля звала яго Вовачка) ішоў, памахваючы галінкай, поруч і таксама смяяўся; не ведаў, не здагадваўся, як нявесела абыходзіцца яму гэты смех!

На трэці дзень Леаніду пашчасціла быць аднаму з Алечкай. Яны і купаліся, і хадзілі па лесе, адурманеныя цяплом, веселасцю, густым пахам сосен. Аля амаль безупынку смяялася яго жартам, здавалася такою даверліваю, блізкаю, што Леанід не ўтрываў, памкнуўся абняць. Як яна строга паглядзела на яго: «Калі вы яшчэ хоць раз!» Мілая дзяўчушка! Леанід Андрэевіч мімаволі ўсміхнуўся, успомніўшы гэты позірк. Мілая дзяўчушка; яна не ведала, што чым стражэй абыходзіцца з ім, тым больш жаданай становіцца.

Увечары, на ціхай, яшчэ цёплай ад нядаўняй спёкі дарозе, што ішла да іх дачы, ён упершыню пацалаваў яе. Яна гнеўна вырвалася і ледзь не заплакала ад абурэння. «Хто вам дазволіў, як вы можаце так?.. Думаеце, калі вы такі, дык вам усё

можна?» Леанід не спрачаўся, не даводзіў нічога. Толькі сказаў, што ён няшчасны, што, відаць, такі лёс яго, быць нямым, непрыемным усім, і што, калі ён сапсаваў Алі дзень, то няхай яна даруе. Леанід гаварыў гэта з болем. Ён адчуваў сябе — ці гэта так здалося — у той час амаль няшчасным чалавекам.

Ён толькі правядзе дахаты і, можа, больш ніколі не будзе замінаць ёй. «Вы-ж ведаеце, што гэта няпраўда...» — сказала ціха Алечка, калі Леанід холадна паціснуў на развітанне руку. Леанід здагадаўся, што значылі гэтыя словы, але зрабіў выгляд, што не разумее іх. «Не кажыце гэтага. Вы ўсё разумееце, — прамовіла яна ўсё так-жа ціха. — Усё разумееце... А не разумееце, дык здагадваецеся...»

Яна запрасіла Леаніда прыйсці заўтра.

Стрымліваючы ўнутры радасную хвалю, што запоўніла грудзі, Леанід, яшчэ засмучоны, пакорлівы, падзякаваў. Гэта цяпер здаецца дзіўным, але ў той вечар ён адчуваў на сабе нейкую яе ўладу. Праўда, у душы пакорлівасць яго не была такой вялікай, як ён паказваў. Яму падабалася выстаўляць яе, павялічваць, каб Аля ўбачыла і ацаніла, каб зліталася. Ён узяў яе запрашэнні, як добры знак прызнасці. Ідучы тады па вячэрнім бязветраным шляху ў горад, ён быў, помніцца, шчаслівы, узрушаны премнымі прадчуваннямі...

Тут Леанід, што задумены паходжаў па ўзлессі, убачыў на дарозе, якая спускалася з лясочка на ўзгорку, дзявочую постаць. Хоць дзяўчына была далекавата, ён пазнаў: гэта Алечка! Пазнаў па лёгкай постаці з тоненькім станікам, па хадзе, сціплай, строгай.

Павялілася. Нарэшце. Але чаму яна так запазнілася, чаму прымусіла столькі чакаць? Леанід мімаволі адсунуў рукаў, каб зірнуць на гадзіннік. Зрабіў ён гэта звыклым жэстам, — адсоўваць рукаў пінжака і глядзець на гадзіннік даводзілася кожны дзень, па многа разоў. Глядзець, праўда, з іншай нагоды: каб не спазніцца на лекцыю, каб ведаць, колькі да канца яе, і ўправіцца ўсё добра вылажыць... Амаль на пяцьдзесят пяць хвілін! Ён гэтага не даруе; не павінен прапусціць без увагі, нават калі ў яе была ўважлівая прычына. Ці мала што можа перашкодзіць прыйсці ў час, калі вельмі глядзець на ўважлівыя прычыны? Хіба яму так проста было вырвацца з горада, а ён-жа не затрымаўся, прыехаў у час!

Ён сачыў за Аляй. Дзяўчына ішла ціха, непаспешліва. Гэта былі не тыя лёгкія ні то хада, ні то бег, якія ён бачыў звычайна, калі Алечку нібы вецер нёс насустрач. У Леаніда ўзнікла раўнівае падэрэнне — а можа яна ўжо астыла да яго, можа гэтае спатканне ўжо не ў радасць? Адразу нагадалася, што, калі ён званіў некалькі дзён назад з аўтамата каля кніжнага магазіна, яна нешта вельмі нявесела згадзілася паехаць сюды. Казала, што баліць галава...

Так, усё ў жыцці мае ўздым і спад, пачатак і канец. І хіба ён, калі быць шчырым, цяпер так любіць, як тады, у дні першых іх сустрэч, калі вельмі вабіў нязведаны, чароўны свет незнаёмай дзяўчыны? Хіба не знаходзілі на яго такія хвіліны, калі выпаўзала трывожнае сумненне, — ці не дарэмна пачаў ён гэтае блытанае, цяжкое жыццё?

Леанід сам сабе запярэчыў: не, якая часам прыходзіць у галаву бязглуздзіца — думаць, што дарэмна зазірнула да яго шчасце, такое шчасце, аб якім іншыя мараць!..

Не, ён не шкадуе, што лёс звёў, звязаў іх. Усе непрыемнасці, усе трывогі, калі зірнуць спакойна, калі ўзняцца над дробнымі развагамі і трывогамі, — нішто ў параўнанні з тым, што дала яму гэтая любоў, гэтая мілая дзяўчына. Колькі радасці прайшло цераз яго сэрца за адно лета!

Леаніду ўспомніліся радкі верша. Ён ведаў вершаў вельмі многа і любіў іх, а на памяць наракаць не прыходзілася: мог не адну гадзіну пераказваць іх — Есеніна, Фета, Надсана, Шчыпачова. Цяпер выплылі, ажылі чатыры, амаль забытыя, радкі, аўтар якіх ужо і не помніўся. Ён прамовіў іх уголас:

«Не знаю, што будзе, не помню, што было,
Ты знаеш і помніш, ответь.
Но если такая меня полюбила,
То можно и плакать и петь»...

«Сімпатычна! — прамовіў сам сабе ён. — Трэба будзе раскажаць Алі. Цікава, як ёй гэта спадабаецца? «Не знаю, што будзе, не помню, што было...» Ну, тут пра тое, што было «не помню», — здаецца, няпраўда. Мусіць, не было таго, вартага, каб помніць, а то-б не забыў. А наогул сімпатычна зроблена. Прыгожа...»

Леанід пайшоў насустрач Алі. Ён ужо не крыўдаваў на яе. У Леаніда быў цяпер вялікадушны, не памятливы на зло настрой. Леанід нават сарваў капялюш з тонкага светлага фетру і гарэзна, прывітальна памахаў ёй.

— Аля-а!

Яна адказала, таксама махнула рукой, але здалося яму, стрымана. А, мусіць, адчувае, што не абыйсціся без «наганяю»!

Аля была апранута ў летняе клятчастае паліто, падпярэзанае такім-жа поясам. Паясок гэты добра паказваў, якая яна тоненькая, лёгкая. Лёгкамі, прыгожымі былі яе загарэлыя высокія ногі ў прыпыленых туфельках.

Не, сёння было ў ёй штосьці не зусім звычайнае. Можна гэта пакуль толькі здавалася Леаніду, яна і праўда нібы не вельмі радавалася сустрэчы. Як і тады, калі была далей, Аля не толькі не бегла да яго, але быццам зусім не спяшалася.

«Гм... Дзіўна».

Леанід не ўбачыў у знаёмых карых вачах звычайнага шчаслівага бляску, калі Аля і ён сышліся. Аля прывіталася стрымана, як мала знаёмая, падала руку.

— Я спазнілася, здаецца...

Маленькая, з кволымі пальчыкамі, рука яе, якую Леанід трымаў у сваёй руцэ, была халоднай і безуважнай. Такой-жа халоднай здавалася і сама Аля.

«Неласкавая якая. Што з ёю?.. Разлюбіла?.. Бывай, каханне?.. Ці, можа, непрыемнасць якая? Мусіць, непрыемнасць... Што-небудзь з бацькам. Можа, паспрачалася...»

Ён пастараўся зрабіць выгляд, што не заўважае нічога.

— Спазнілася?! Ды за такое цябе трэба было-б... Кары такой не прыдумаеш адразу... На гадзіну!..

Леанід сказаў гэта з сяброўскай, жартаўлівай пагрозай, тым манерам гаварыць, які ён пераняў ад яе і які ўстанавіўся між іх, як знак асаблівай іх блізкасці. Аднак, Алечка сёння не хацела, мусіць, жартаваць, не адказала на вясёлую пагрозу. Чорнае брыво нават незадаволена паварухнулася.

Не, так лёгкадумна гаварыць з ёй не трэба. Леанід далікатна ўзяў дзяўчынку за локцік, і яна паслухмяна, хоць і без ахвоты, падалася поруч з ім па дарозе, у той бок, адкуль Леанід прыйшоў.

— А я ўжо збіраўся павярнуць назад. Што здарылася, Аля?

Уча маўчала, насцярожаная, строгая.

— З бацькам што-небудзь?

— Не, нічога...

Яна сказала неахвотна, і чорнае брыво яе зноў незадаволена паварухнулася. Леанід усё-ж запытаўся:

— Ён затрымаў?

— Я ўчора сказала, што хочацца пабыць на дачы... Аказалася, тата таксама збіраўся паехаць. Ну, вось мы і разам. Да яго таварыш прыходзіў сёння, падпалкоўнік са штаба. Тата заседзеўся з ім, загаварыўся...

— А я ўжо думаў, ці не разлюбіла? Раўнаваць пачаў...

— Тата наогул не хацеў браць з сабою, — нібы не чула яна. — Выгляд, кажа, у цябе хворы...

— А ты і праўда, нібы нядужая...

— Спала кепска.

Аля змоўкла, і Леанід адчуў, што пытацца ні аб чым не трэба. Яны далей ішлі моўчкі, — дзяўчына незразумела стала, нібы стомленая, з затоенымі нейкімі пачуццямі і думкамі, і ён, старэйшы з выгляду за яе, але па-маладому бесклапотны, нават вясёлы. Леанід падтрымліваў яе пад локцік, памахваў капелюшом у левай руцэ і паглядваў то на дарогу, то на прырэчны ланік, то на лес, то на сваю суседку. Суседка безуважна пазірала перад сабой і не заўважала, здавалася, не толькі навакольнага хараста, але і яго пшчотнай рукі пад локцем.

— Ты ўсёроўна, што праблему важную рашаеш, — прамовіў неласкава Леанід. — Пра што ты думаеш?

Брыво зноў незадаволена паварухнулася.

— Так. Рознае...

— Што?

Яна не адказала. Леанід пакрыўджана адварнуўся, замармытаў: «И хорошо мне здесь остановиться и, глядя вдаль,

подумать, помечтать!» Мімаволі праплыла думка — так, халодная далеч у гэты ясны дзень, усё халоднае. І блакітнае, без хмурынкi, неба, і асаблівая, незвычайная празрыстасць чысцюткага паветра. І нават гэты лес, ахоплены апошнім пагібелым заравам, апошняй успышкай жыцця.

Яны ўвайшлі ў лес. Галлё, што высювалася на сцэжку з абодвух бакоў, час-ад-часу перагароджвала ім дарогу, і Леанід, выпусціўшы алін локаць, клапатліва адводзіў галіны, пакуль яна не праходзіла. Лес быў напоўнены шолыхам, — шолыхам лісця пад нагамі, шолыхам ветру, ціхім гулам вяршынь.

Дзе-ні-дзе трапляліся цэлыя дзялянкі зусім згалелых дрэваў, і лес сумна хваляваў пустэчай.

Пуста было і на любімай палянцы пад ярком. Трава, на якой яны калісьці сядзелі, цяністая аksamітная трава, была цяпер рудой і асклізлай. Асіна стройная, нібы абабітая цынкам, шумела ўжо зусім голымі галінамі.

— Толькі пянёк наш не змяніўся... — сказаў Леанід і абняў Алю.

Ён пацалаваў халодныя вусны дзяўчыны. Яна хутка адарвала свае губы і схавала твар на яго грудзях.

— Ты што гэта такая?

Яна маўчала.

— Ты, здаецца, і гаварыць не хочаш?

На яе каштанавых валасах ён заўважыў серабрыстую нітку «бабінага лета». Леанід пшчотна зняў павуціну, падумаў: «Нібы сізізна...»

І раптам яго позірк выхапіў яшчэ серабрыстую нітку, адну, другую, трэцюю. Гэта была ўжо не павуціна!

«Што гэта?! Адкуль гэта?»

— Аля, ты штосьці скрываеш!..

Ён сказаў гэта рэзка; ён патрабаваў адкрыць затоенае. Аля вышвала і адышла на некалькі крокаў.

— Я пакрыўджуся!

Яна не паварухнулася. Стаяла бокам да яго і маўчала. «Вось дык спатканне!» — падумаў Леанід, адчуваючы, што пачынае злаваць.

Над імі, вакол іх задуменна, тужліва шумеў лясны лістапад.

— Ну, што-ж, маўчы... Будзем — маўчаць!..

Аля раптам парывіста павярнулася да яго, і Леанід апапіў яе позірк, нецярплівы і патрабавальны:

— Леанід... скажы, ты мяне кахаеш?

Яна не пыталася, а патрабавала. Леанід адчуў, што яе вочы, тон гаворкі, у якіх гарэла вялікая рашучасць, узялі яго, падначалілі.

— Вось яшчэ!.. Што ты гэта? Вядома... кахаю.

— Кахаеш?

Вочы яе не верылі. Нязвычайныя, дзіўныя былі сёння гэтыя вочы, якія так умелі калісьці смяяцца. Як строга і рашуча яны глядзелі.

— А чаму-ж ты не хочаш... — яна запыніла дыханне, збіраючы сілу, каб дагаварыць, сказаць такое цяжкое: — жаніцца са мной?

— Жаніцца?

— Так!

— Чаму?

— Так: чаму?

Ён уздыхнуў.

— Выдумала... «Не хачу»... Хіба ў тым справа — не хачу? — Ты-ж ведаеш, Аля, — Леанід знарок з вялікадушнай усмешкай, гатаваў усё дараваць, як дзіцяці, паспрабаваў абняць Алю. Яна непадступна, непрыхільна адвяла яго рукі.

— Не трэба!

Леанід вінавата замармытаў:

— Калі-б не Валодзька... Даўно-б... Шкада мне яго... Не аддасць мне яго яна, разумееш?

Чорнабровы, выпешчаны твар з падпухлымі мяшчочкамі пад вачыма спахмурнеў, пакутліва паморшчыўся.

Аля, здаецца, нічога не хацела разумець. Нядобра маўчала. Леанід з непакоем чакаў.

— Як гэта брыдка! — прамовіла яна з болем.
— Што?
— Жыць з чалавекам, з другам, і ледзь не штодня ашукваць яго! І глядзець пры тым у вочы.
— Аля... Ты нічога не разумееш...
— Брыдка!
— Ну, ведаеш, — прамовіў ён з раздражненнем. — Урокі паводзін мне не патрэбны!..

Яна маўчала. Не прарэчыла, — нібы не чула. Не падымала вачэй на яго. Леанід прыгадаў, як збіраўся на гэтае спатканне, усхваляваны, памаладзелы. Ён яшчэ напярэдадні сказаў жонцы, што трэба наведаць таварыша ў вёсцы, настаўніка, але сёння ў яго быў, мусіць, такі зладзейкавата-прытоены выгляд, што ў яе ўзнікла недавер'е. Да яе ўжо не раз даходзілі розныя чуткі, яна тое-сёе ведала, аб тым-сім здагадвалася. Непрыемна калючы апошні, насцярожаны позірк яе, — ад гэтага ўвесь час, пакуль ён стаяў у тамбуры прыгараднага поезда, да самай станцыі, на душы было гадзенька...

Чорт пабяры, як яна, Аля, умее сёння вярэдзіць самыя непрыемныя пачуцці! Яна становіцца злой, яе проста цяжка цярэць. Яшчэ не стала жонкай, а ўжо гаворыць так, нібы мае на гэта права!

— Аля, ты не маленькая, ты зразумей. Ты ўсё можаш зразумець, дык зразумей... Гэта не так проста... Думаеш, мне прыемна гэтая мана, гэты фальш?!

— Але-ж вы яе ўсё-ж церпіце? І — нішто...

— Стаміўся я. Ад маны гэтай, ад гэтай разарванасці...

Ён не дагаварыў. У Леаніда сёння неяк не хапала звычайнай лёгкасці ў словах, закончанасці. Што сказаць, каб апраўдацца?

Чаму ён цярэў і церпіць ману? А што-ж было рабіць у такім стане? Што? Ён спачатку думаў, разважаў. Гэта было непрыемна і без карысці. Потым ён проста стараўся не тлуміць галаву сабе невясёлымі, блытанымі пытаннямі, у якіх, здаецца, не было развязкі і ад якіх жыццё траціла многа свайго характава...

Ён, можа, і Алю кахаў таму, што з ёй было лёгка і весела. Леаніду ніколі не думалася пра тое, што з ёй можа быць нешта іншае. Разважлівы, сур'ёзны ў навуцы чалавек, ён у звычайным жыцці амаль ніколі не задумваўся глыбока. Леанід лічыў, што людзі часта няшчасныя ад таго, што загадваюць на жыццё, тады, як трэба жыць тым, што ёсць. Ён ведаў адно: жыццё існуе для радасці, і браў яе, гэтую радасць, для сябе, не лічачыся ні з чым...

— Як усё гэта цяжка, складана, забытана, Аля! — прамовіў ён з пакутай у голасе.

— Вам цяжка! Вам — аднаму?

Леанід падумаў, — якая яна жорсткая, бязлітасная! Хто-б мог падумаць, што ў яе, такой нібы добрай, ласкавай, столькі чорствасці да другога? Як можна памыліцца ў чалавеку!..

— Калі-б не сын, Аля, не Валодзька!..

— Сын! — дзіўна нервова адгукнулася яна.

Аля зірнула на яго, і ў яе вачах Леаніду адкрылася столькі нястрыманага болю, столькі безразважнай рашучасці, што яму стала страшна.

— Сын!.. — Яна раптам крыкнула з адчаем: — Цяпер ён не адзін!

Пакута ў вачах, ва ўсёй постаці Леаніда знянацку знікла; іх змяніў спалох і разгубленасць. Што, што яна сказала? Не адзін? Пра якога яшчэ сына гаворыць яна?

Выказаўшы тое, што так доўга і балюча ўтрымлівала, Аля адразу абмякла і заплакала. Горка, няўцешна.

Ён слухаў, бачыў гэта, думаў, што трэба нешта рабіць. нешта сказаць, — і не мог зварухнуцца.

— Ты што гэта, Аля?.. — выціснуў ён нарэшце. — Гэта — праўда?..

Леанід азірнуўся — ці не чуў хто-небудзь, ці не паглядае на іх. Нікога не было. Толькі лес гуў маркотна і цягуча.

Яна, мусіць, чакала, што ён нешта скажа ратоўнае, што падтрымае, але ён адно разгублена гладзіў яе локаць. Чорт пабяры, гэтага толькі і не хапала! Але што рабіць, што ёй сказаць? Дзіўна, як пуста зрабілася ў яго грудзях, у галаве.

Не дачакаўшыся ні падтрымкі, ні сцешлівых слоў, Аля бясільна апусцілася на мокрую траву, прыпала да камля асіны і няўцыхна, захліпваючыся ад роспачы, зарыдала. На нейкі час яна была сціхла, выцерла насовачкай слёзы, здалося, паспакайнела, але неспадзеўкі застагнала, застагнала так, што Леанід адчуў сябе нядобра.

Ён нахіліўся да Алі, няўпэўнена паспрабаваў абняць.

— Аля... ты не... памыляешся?..

Яна не адгукнулася. Рыдала, рыдала і стагнала,

— Даўно гэта?..

Гаворачы гэта, лашчачы яе валасы, успомніў той вечар, які дасюль здаваўся вельмі прыемным і ў які, мусіць, і адбылося гэтае непапраўнае. Алечка ездзіла ў Бабруйск, да цёткі, і ён ездзіў з ёй...

Не даехалі крыху, сышлі на станцыі перад горадам... Хадзілі, закаханыя, забыўшыся аб усім, па незнаёмай дарозе, па зжатым полі, сядзелі на ўзлессі. Гэта было таямніча і хораша... Толькі на святанні, бесклапотныя, заснулі на траве... Прачнуліся ў абдымках, пад шчабятанне птушак, пад гул травяной драбнаты, прыгрэтай шчодрым сонцам...

— Аля!.. Супакойся!..

Цяпер яна гаварыла затое. А Леанід, — якім ён бездапаможным, нікчэмным здаваўся і сам сабе. Паўтараў адны і тыя-ж словы і ніяк не мог прыдумаць, чым можна было-б уцешыць яе. Дзіця, у яго — дзіця. У яго і ў Алі! — з гэтай думкай цяжка было адразу звикнуцца. На гэтую вестку цяжка было адказаць чым-небудзь ясным...

— Аля... пра гэта хто-небудзь ведае?..

Яна не адказала.

Так, моцны вуззлок завязаўся. Усё жыццё імкнуўся Леанід унікаць гэтых вуззлакоў, а жыццё завязвала ды завязвала. У гэты час ён ад душы пашкадаваў аб усім, што здарылася з Аляю. Хіба гэта было неадступна, неабходна? Зноў убачыў сівыя ніткі ў яе валасах і ўспомніў так ясна, што зашчымела ў сэрцы, — як яна сядзела на беразе ў той дзень, калі былі яшчэ незнаёмыя, як яна вадзіла дурасліва нагамі ў вадзе. Якая цудоўная, шчаслівая ўсмешка трапятала тады на яе губах! Ён убіўся ў яе жыццё: убіўся, замуціў яе спакой, яе радасны позірк, напоўніў яе вочы слёзмі... Для чаго?

Плечы Алі перасталі ўздрыгваць, плач сціх. Усё-ж дзяўчына не адгукнулася на яго пяшчоты. Леанід адчуваў, што яна, як і раней, халодная і неласкавая.

— Наплакалася, дурніца, — сказала дакорліва, строга сабе. — Вы, вядома, не чакалі такога сюрпрызу?

У голасе яе Леанід пачуў непрыязную насмешку.

— Не, чаму-ж... У жыцці ўсё бывае...

— Як-жа. Усё смяялася бесклапотна, весяліла. Птушачка, шчабятуха... І сёння ішлі, думалі пачуць шчабятанне, а тут раптам — такі прыём. Слёзы. Жаночыя слёзы. Здаецца, мужчыны вельмі не любяць глядзець на іх... Жанчына ў слёзах, кажуць, робіцца вельмі непрыемнай, брыдкай, праўда?..

Аля кінула калючы позірк.

— Аля, адкуль у цябе столькі злосці?

— У мяне яе заўсёды столькі было. Проста вы мяне, Леанід Андрэвіч, не ведалі. Думалі, шчабятуха, а я такой толькі здавалася...

Ён зрабіў выгляд, што не заўважыў, як яна нядобра прамовіла: «Леанід Андрэвіч». Спачувальна, павучальным тонам папракнуў:

— Ты дарэмна здэкваешся з сябе!..

— Я не здэкваюся, Леанід Андрэвіч. Я зусім сур'ёзна. Яна памаўчала, задумалася, незадаволеная прыўзняўшы брыво, потым загаварыла інакш, шчыра:

— А з чаго мне быць вельмі добрай да сябе? З якой прычыны?

Яна глянула проста ў яго вочы сваімі цудоўнымі, яшчэ вільготнымі, незвычайна яснымі. Леаніда ўразіла незнаёмая, недзявочая цвёрдасць яе позірку. Позірку, што многа бачыў і многа ведаў, пранікаў, здавалася, у самае сэрца.

— У гэтым няма нічога страшнага...

— Няма?

Ён сказаў, як мог, бадзёра:

— Цяпер гэта проста...

— Проста?! — Вочы яе адразу ўспыхнулі, яна нібы ўбачыла тую-ж халівае. — Проста?! Які вы!..

— Я кахаў цябе і — кахаю, — заспяшаўся паправіцца Леанід. — Хіба гэта дзіўна, што людзі, якія любяць, не баяцца нічога, ні перад чым не спыняюцца?.. — Аля не запярэчыла на гэтыя словы, і ён адчуў, што думка яго знайшла якраз тую яснасць і пераканаўчасць, якую ён шукаў. — Аля, — сказаў Леанід, беручы яе руку, — калі я думаў пра цябе, я забываў на ўсё. Забываў пра Тацяну, пра лекцыі свае — пра ўсё. Я не мог не думаць пра цябе. Ты была для мяне незвычайным, радасным, казачным светам.

— Казачным, радасным, бесклапотным... І вось — казка скончылася. Усе казкі, нарэшце, канчаюцца, нават самыя дзіўныя і доўгія. А калі яна скончылася, то аказалася, што за ёю — жыццё.

— Ты дарэмна злуешся. Ты ні ў чым не вінавата... У імя кахання...

— А скажыце: вы ўпэўнены, што сапраўды кахалі мяне і — будзеце кахаць?

— Так...— паспяшаўся, крывячы душою, адказаць Леанід. Аля, заўважыў ён, не паверыла. У Леаніда гэта выклікала ўпартасць, рашучасць...

— Вось, калі не верыш, — я прашу стаць маёй... Заўтра я падам заяву... аб разводзе...

Сказаўшы гэта, ён адчуў у сабе зноў прыкрыю пустату, незразумелую кволасць. «Не, толькі так. Я правільна, — падбадзёрыў мімаволі сябе. — Правільна... Гэта — адзін выхад»...

Яна нібы ўбачыла, што робіцца ў ім.

— Вы не ўпэўнены. І я сумняваюся... Эх, Леанід Андрэвіч, — не дала яму запярэчыць Аля. — Калі-б я была ўпэўнена, што вы мяне кахаць будзеце, моцна, так моцна, як я думала! Хіба-ж я шкадавала-б пра тое, што здарылася? За вялікае каханне жыцця не шкада, нічога не шкада! «У імя кахання»... А ці ўпэўнены вы, што не мяне кахалі, а... радасць? Нязведаны свет нейчай маладосці, як вы аднойчы казалі... Не гаварыце нічога, дайце мне дагаварыць...

Яна перавяла дыханне.

— З якой радасцю я стала-б вашай... вашай... жонкай яшчэ некалькі дзён назад! Але ў гэтыя дні, калі столькі перажыла, столькі перадумала, успомніла, я паразумнела. Шкада толькі, што—запозна... Якая я была...— Твар яе скрывіла спазма болю. — Выдумала сабе каханне, выдумала героя, паверыла, пайшла за вамі, як сляпая. Жыла, як у сне, шчаслівым, выдуманым сне. Я ўсё гатова была зрабіць. Дзеля вас, усё, — я ніколі не была такой смелай, безразважнай, — пакуль сон не скончыўся... А тады я зразумела, што гэта для вас усяго толькі забаўка. Пустая забаўка...

— Аля, ты няпраўду кажаш...

— Якая-б я была шчаслівая, каб гэта было — няпраўда!.. Вы казалі, што вам нудна ад хатніх клопатаў, а я і не падумала, што прыдзе час, і я дам вам такія-ж турботы. І вось, здаецца, пачынаецца гэтая пара...

— Але-ж я абяцаю, Аля... Я сказаў...

— Не трэба... Вы думаеце, я не заўважыла, як вы спалохаліся, калі я сказала пра дзіця. Я ўбачыла і зразумела ўсё... Вы пашкадавалі пра тое, што было.

— Аля, я выпраўлю памылку... — Леанід адвёў вочы ў бок ад яе позірку. Аля строга павяла галавой.

— Памылку... Не, памылку давядзецца, мусіць, мне адной выпраўляць. — Губы яе перасмыкнуліся, яна ледзь стрымалася, каб не заплакаць, але не заплакала. — Мне адной. Нажаль, жанчынам адным даводзіцца выпраўляць такія памылкі... Што-ж, калі папраўляць, дык лепш папраўляць адну, чым рабіць другую.

Аля раптам адварнулася, і яе плечы затрымцелі. Леанід, пачуўшы прыдушаны стогн, паспрабаваў абняць яе, але яна непрыязна зняла яго рукі. «Мамачка... мамачка...», Леанід здагадаўся, што Аля, мусіць, падумала, як яна раскажа пра ўсё маці, нелітасціваму бацьку.

Ён стаяў разгублены, гнучы, ламаючы ў руках маладую галінку-парастак з бярозкі, невядома калі і як сарваную. Думаў пра тое, як усё гэта непрыемна і якое ўсё-такі жорсткае і каварнае жыццё. Як усё павярнулася! Ён стараўся прыдумаць: што-ж зрабіць у такім становішчы, які выхад знайсці? Жаніцца з ёй, але-ж, чаго крывіць душою, ён і сам адчувае, — гэта была-б другая памылка.

Потым — развод, уся цяжкая працэдура, тлумачэнні ва ўніверсітэце!.. Тлумачэнні, ад якіх можа быць, залежыць яго лёс?! Але-ж — як яна прызнаецца маці, што скажа бацька?

Ні на адно з гэтых пытанняў не знаходзілася яснага адказу... Трэба супакоіцца, абдумаць усё. Можна, яшчэ што-небудзь прыдумаецца, што-небудзь добрае, і вузел стане лёгка развязаць... А што-ж з Таняю, — заныла, падступіла няўхільна, — што, асабліва, з Валодзькам?

Ён усё гнуў і ламаў у руках кволы бярозавы парастак...

Аля неяк адразу перастала плакаць, выцерла незадаволенна слёзы, злуючыся на сябе, павольна паправіла валасы. Сказала сумна:

— Нам, здаецца, няма чаго больш гаварыць. — Яна заўважыла, што Леанід Андрэвіч намерыўся праводзіць яе, і дала: — Не праводзьце, не трэба!..

І пайшла па сцежцы, стомленая, сумная, строгая.

Як трымаць сябе на людзях

Уменне добра трымаць сябе на людзях азначае веданне і захаванне правіл прыстойнасці і такту пры сустрэчах з больш ці менш вялікім колам людзей на ўрачыстасцях і вечарах, у тэатры, у доме адпачынку, у падарожжы, у грамадскіх месцах. Такое ўменне неабходна кожнаму чалавеку, яно складае неад'емную частку агульнай яго культуры. Вельмі пажадана, каб у сямейным выхаванні бацькі не забылі і пра гэты бок «шліфоўкі» паводзін дзяцей. Прычым лепшы спосаб навучыць дзяцей добра трымаць сябе на людзях — уласны прыклад. Аб гэтым прыкладзе дарослых, па сутнасці, і пойдзе гутарка ў даным артыкуле. У ім будзе рас-

казана пакуль толькі пра тое, як трымацца, будучы запрошаным на вечар у якасці гасця. Гэта тым больш патрэбна, што гасціннасць — даўняя выдатная традыцыя нашага народа.

Дапусцім, што сёння збор гасцей у невялікай кватэры. Гаспадары — людзі параўнальна маладыя або сярэдняга ўзросту. З выпадку святочнага дня або сямейнай урачыстасці збіраюцца сваякі і сябры, колькасцю прыкладна да 10 чалавек.

Натуральна, што гаспадары дома і гасці апрануцца ў святочнае ўбранне ў залежнасці ад свайго дастатку і пары года. Для таго, каб на людзях быць прыемным і не смеш-

ным, трэба, перш за ўсё, звярнуць увагу на свой знешні выгляд. Тут належыць імкнуцца захоўваць наступныя правілы. Сукенку або касцюм, кофтакі і спадніцу, штаны і пінжак, кашулю і гальштук, панчохі або шкарпэткі, абутак падбраць, як кажуць, у тон. Нядобра, калі, прыбраўшыся ў прадметы адзення самых розных колераў, мы набудзем расфарбоўку папугая. Наадварот, чым значней урачыстасць або свята, тым стражэй належыць аднесціся да колеру нашага адзення. Калі гэта які-небудзь юбілейны дзень або вялікая ўрачыстасць, то лепш адзенне больш цёмных адценняў. Калі гэта звычайнае свята або нядзеля, касцюмы могуць быць

і больш светлых адценняў і іншых таноў, асабліва вясной або летам.

Чорны абутак ідзе да ўсіх колераў касцюмаў, асабліва лакавых лодачкі або туфлі. Летні абутак, светлыя туфлі, каляровыя сандалеты надзяваюць да ўсіх сукенак і касцюмаў, апроча чорных і сініх.

Панчохі і шкарпэткі падбіраюць пад колер абутку або пад колер касцюма. У парадныя дні кофтакі або мужчынскую кашулю пад касцюм лепш надзяваць белую, але можна надзяваць і каляровую, светлую. Цёмныя кофтакі або верхнія кашулі цямней колеру касцюма не рэкамендуецца надзяваць ідучы ў гасці. Адпаведна падбіраюцца і

жаночыя сукенкі. Калі мяркуюцца рухомыя гульні, танцы, лепш надзяваць лёгкія, больш яркія сукенкі, але калі вечар будзе запоўнены музыкай, слуханнем самадзейных выступленняў, застольнымі гульнямі і г. д., то сукенку або касцюм лепш надзець цяжэйшыя.

Гаспадыня дома павінна апранацца як мага скрамней; нядобра, калі яна, нават калі адзначаецца дзень яе нара-

джэння або гадавіна вяселля, імкнецца прыбрацца ў самую дарагую і прыгожую сукенку. Гаспадыня ні ў якім разе не павінна «падаўляць» сваім касцюмам і ўкрасамі гасцей, — наадварот, — сваёй ветлівасцю і сціплым уборам яна стварае для гасцей абставіны прастаты і натуральнасці.

Дзеці, калі яны ідуць не на свой вечар, а будуць знаходзіцца на людзях разам з дарослымі гасцямі, могуць быць апрануты: дзяўчынкі ў святочную школьную форму з белым фартухом, а хлопчыкі — у кіцелі, але пры жаданні могуць апрануць любы скромны святочны касцюм.

Старшакласнікі, якія канчаюць школу, студэнты або маладыя людзі, якія пачалі ўжо працаваць, апранаюцца, як і дарослыя, але ў адзенне больш «маладых фасонаў». На свой-жа, для сябе наладжаны

вечар школьнікам, вядома, лепш апранаць зручнае, лёгкае адзенне, каб уволю пагуляць і павесяліцца. Юнакі могуць быць у пінжаку або куртцы і штанах рознага тону.

Школьнікам, у тым ліку і старшакласнікам, не рэкамендуецца ўжываць духі, дзяўчынкам — пудру і губную памаду. Маладосць-жа прыгожая сама па сабе, сваёй свежасцю і яркасцю натуральных фарбаў. Усякае падфарбоўванне залішне і таворыць не на карысць розуму тых маладых людзей, якія яго ўжываюць.

Галоўнае патрабаванне да адзення — ахайнасць, акуратнасць. Не страшна, калі ў каго-небудзь панашаны, праўлены або будзённым касцюм, але нядобра, калі пляма на новым касцюме не вычышчана або сукенка мятая, абутак новы, але брудны.

Прычоску кожны носіць тую, якая яму, як кажуць, «да твару». Але ёсць прычоскі наогул непрыгожыя. Такімі з'яўляюцца занадта дробная, «баранчыкам» закручаныя валасы і грыўка, якая закрывае лоб да брывей.

Такім чынам, мы апрануты ахайна, з густам, «да твару» прычасаны, абутак не цісне, да касцюма або сукенкі мы прызвычаліся, не азіраемся ўвесь час у люстэрка і зусім абыякавы да таго, ці звяртаюць іншыя ўвагу на якасць тканіны або фасон нашага адзення. Але гэтага мала. У нас павінна быць адпаведная пастава. Самыя лепшыя ўборы, сукенкі, касцюмы «загінуць», калі ў нас няма паставы і добрых манер. Трэба прывучацца змалку трымацца роўна, не выпучваць ні грудзей, ні жывата, не гарбаціцца, не жмурыць вочы, не азірацца, не гаварыць занадта гучна або занадта ціха, не рагатаць без прычыны, не ўскокваць і не круціцца, не кідацца да сябровак на шыю, не глядзець увесь час у ручное люстэрка і, ахарошваючыся, папраўляць то прычоску, то каўнерык, то брошку.

З'яўляцца, скажам, на вечар або сустрэчу сяброў трэба акуратна ў прызначаны час.

Нельга прыносіць не вельмі салодкую «прыемнасць» чакання гаспадарам і тым, што ўжо сабраліся. Калі-ж сталася так, што гасць па нейкай уважлівай прычыне значна спазніўся к сталу, то з ветлівасці, якім-бы ён ні быў галодным, неабходна адхіліць прапанову гаспадароў зноў падаць для яго ўжо знятыя са стала стравы, а трэба ўключаць у застольны «ход».

Увайшоўшы ў кватэру, адразу-ж здымаюць капялюш або

шапку і вітаюць сустракаючага гаспадара або гаспадыню, але не вітаюцца за руку, не абнімаюць і не цалуюць да таго часу, пакуль не зняты пальчаткі, паліто, галёшы. (Пальчаткі здымаюць спачатку правую, затым левую, а надзяваюць спачатку левую).

Не трэба ўваходзіць у дэмісезонным або зімовым паліто і капелюшы ў пакой нават і «на хвілінку». Пры кароткім візіце ўваходзіць у пакой можна ў цёплую пару года, трымаючы капялюш або кепку ў руках, а лёгкае паліто або плашч складзеным на руцэ. Парасон заўсёды пакідаюць у прыддзя. Ніколі не ўваходзяць у пакой у ботах або галёсах.

Нярэдка ветлівыя гаспадары, сустракаючы гасця, прабуюць дапамагчы зняць паліто, а праводзячы — надзець яго. Маладыя людзі павінны пастарацца зрабіць гэта самі. Але юнакі заўсёды павінны дапамагчы ў гэтых выпадках дзяўчатам. Распрануўшыся, вітаюцца з гаспадарамі за руку, калі яны яе працягваюць. Калі гаспадары просяць праходзіць у пакой і прапускаюць гасця ўперад, выкарыстаць гэта можа жанчына, мужчына-ж праходзіць першым толькі ў тым выпадку, калі ён значна старэй гаспадыні. Наогул усюды, не толькі ў гасцях, мужчына адчыняе дзверы перад жанчынай і прапускае яе ўперад, а на вуліцы ўступае ёй дарогу.

Калі дзверы адчыніў хто-небудзь іншы, а не самі гаспадары, то, распрануўшыся і прывітаўшыся, праходзяць у пакой, дзе сабраліся гасці. Увайшоўшы, з парога вітаюцца з імі, паціскаючы працянутую руку, а затым ужо вітаюцца і знаёмяцца з усімі астатнімі гасцямі паасобку. Руку працягваюць спакойна, ні ў якім разе не размашыстым жэстам. Паціскаюць руку злёгка, не вельмі моцна, але і не слаба. У вышэйшай ступені няветліва нядбайна падаваць руку, як-бы робячы ласку, не адказваць на пацісканне або працягваць два пальцы. Мужчына, вітаючыся, чакае, калі жанчына першая падасць яму руку.

Вітаюцца з усімі аднолькава ветліва, нікому не аддаючы асаблівай перавагі, нікога не дорачы асаблівай увагай, ні да кога не адносячыся холадна і непрыязна.

Калі знаёмяць двух незнаёмых адзін другому людзей, то той, хто знаёміць, спачатку называе малодшага, а потым старэйшага. Калі гасці знаёмяцца самі, то называюць толькі сваё прозвішча, а потым ужо ў размове абменьваюцца імёнамі і імёнамі па

бацьку. Калі, прысеўшы да каго-небудзь побач, трэба бліжэй падсунуць сваё крэсла, то, крыху прыўстаўшы, падсоўваюць яго, узяўшы абодвума рукамі з бакоў.

Стаяць пры размове трэба свабодна, а не навіцяжкку. Калі, размаўляючы, жанчына стаіць, то яе субяседнік таксама не павінен сядзець. Маладыя людзі не павінны ўсяджвацца, пакуль не сядуць жанчыны і старэйшыя мужчыны. Размаўляючы, ні ў якім разе не закладваць рукі ў кішэні, не вадзіць рукой па спінце канапы, крэсла; у размове не дакранацца пляча субяседніка.

Калі ў дзяўчыны або жанчыны ў руках сумка, не трэба часта яе адчыняць, шчоўкаючы замком, а лепш за ўсё сумку адкласці ў даступнае месца, каб не звязваць ёю рукі. У руцэ можна трымаць хустачку або веер.

Прыйшоўшы ў гасці, старацца менш курыць. Заўсёды сярод прысутных знойдуцца асобы, якія не кураць, не любяць тытунёвага дыму. Аказавшыся разам з курцамі, яны, затоіўшы непрыемнасць, не будуць прырэчыць супроць курэння. Але злоўжываць гэтым

нельга. Зразумела, закурваць можна толькі з дазволу гаспадароў. Але, акрамя таго, трэба атрымаць і згоду тых, хто сядзіць побач. А найлепш — курыць, выходзячы з агульнага пакоя.

Не паварочвайцеся да каго-небудзь спіной, захацеўшы пагутарыць з іншым суседам. Не звяртайцеся да іншых, нахіліўшыся корпусам праз суседа.

Сядзячы за сталом або ў групе гасцей, не трэба дапускаць шумлівасці, бесцырымоннасці, занадта гучнай размовы або смеху. Не дапускай-

це і напружанасці з-за баязнi зрабіць промах або памылку. Прасцей зрабіць што-небудзь не так, а затым паправіць, убачыўшы, як гэта зробіць іншы, чым сядзець «статуй». Заўсёды памятайце аб тым, што, як гаварыў Чэхаў, культурны чалавек не той, хто не разліў шклянкі на сурвэту, а той, хто не заўважыў, калі з іншым гэта здарылася. Таму будзьце тактычны да памылак і промахаў у паводзінах гасцей.

За сталом не трэба манерыцца, ледзь дакранаючыся яды, — гэта крыўдзіць гаспадароў і стрымлівае прысутных. Але, з другога боку, есці праз меру, прагна і шмат таксама непрыгожа. Няма чаго і казаць пра тое, што нястрыманасць пры выпіўцы недарэчна. Дзецям, у тым ліку і школьнікам, якія сядзяць за адным сталом з дарослымі, віна не даюць і не прапануюць. Ніколі не трэба ўласную нястрыманасць адносіць за кошт «звычай». Ці мала якія існуюць звычкі. Ёсць, напрыклад, звычай разбіваць бакалы пры тосце за маладых. Але ці варта трымацца падобнага звычаю? Адна дзяўчына пабіла даволі вялікую колькасць пасуды на вяселлі сваёй сяброўкі, наўна пераконаная, што робіць як нельга больш у духу «добрага тону». Калі-ж дабавім да таго той захоплены віск, якім яна спадарожвала свае дзеянні, то скажам проста: на людзях так паводзіцца нельга.

Усё, што тут пералічана, не складае для кожнага ніякай асаблівай цяжкасці. Гэта звычайныя нормы, даступныя кожнаму. Значна цяжэй уменне падтрымаць веселасць на людзях, зрабіць гутарку прыемнай і цікавай. Цяжэй за ўсё гэта для вельмі маладых людзей, якія часта церпяць ад

павышанага самалюбства і лішняй сарамлівасці.

— Мама, я не пайду на дзень нараджэння да Тані, — гаворыць дзяўчынка. — Я не ведаю, як паводзіцца. Мне ўсё здаецца, што я нейкая нецікавая, неразумная.

У гэтых выпадках дзецям лепш за ўсё параіць, каб яны менш думалі аб сабе, гэта значыць аб тым, «як я буду выглядаць», «ці спадабаюся я», а думалі аб тым, як-бы прынесці больш прыемнасці любімай сяброўцы і астатнім сваім сябрам. Адкаж простым жартам, сціплае апавяданне, імкненне развесяліць іншых заўсёды добра сустракаюцца ў грамадстве, калі пры гэтым чалавек не крыўляецца, не стараецца закрануць самалюбства іншых. Растлумачце гэта свайму сыну або дачцэ, і сарамжанасць іх пройдзе.

Дасціпным, вядома, можа быць далёка не кожны. Для гэтага трэба мець пачуццё гумару, назіральнасць, начытанасць, культуру. Але і не трэба старацца быць дасціпным, калі гэта не выходзіць. У грамадстве заўсёды знаходзяцца «выпрабаваныя жартульнікі», і дайце ім магчымасць іграць сваю ролю, калі яна ў іх добра выходзіць. Знойдзецца свая роля і ў кожнага з астатніх: пратанцаваць, праспяваць або прачытаць свае вершы, нават проста дапамагчы пагаспадарыць, прыняць гасцей або арганізаваць гульню. Кожны добра выглядае такім, якім ён ёсць, калі не стараецца засланяць іншых і ў той-жа час робіць свой уклад у агульную веселасць, па меры сіл сваіх прымаючы ўдзел у ажыўленні вечара, не выстаўляючы ўжо занадта моцна пры гэтым сябе і сваіх талентаў. Бывае так: у дзяўчыны добры голас, і яна спявае ўвесь вечар, пачынае то адну, то другую песню і, калі падхоплівае хор, з усіх сіл стараецца, каб мацней іншых чуўся яе голас — зацягвае, падоўжвае ноты. Гэта, вядома, хутка надакучвае і прыгнятае прысутных.

Калі просяць што-небудзь прачытаць, праспяваць, сыграць і калі гэта можна зрабіць, то не трэба «ламацца», прымушаць сябе ўпрошваць, адмаўляцца. Калі просяць паўтарыць, не трэба паўтараць вельмі доўгіх рэчаў. У крайнасці, сыграйце, праспявайце, прачытайце апошнюю частку твора (загадка заўважыўшы сабе месца, з якога зручна весці паўтарэнне) або выканайце другую маленькую рэч. Нават калі ніхто іншы не спявае або не іграе, не старайцеся спяваць, іграць без перапынку, таму што ў гасцей ёсць якія-небудзь іншыя здольнасці або таленты, прадастаўце ім пра-

явіць іх, каб і яны адчулі сябе таксама прыемнымі грамадству.

Не абгаворвайце іншых, не паўтарайце плётак. Калі вы хочаце пажартаваць, то старайцеся жартаваць так, каб не закранаць самалюбства прысутных. Зусім недарэчы жарты над знешнасцю, імёнамі або ўзростам іншых. Чалавек не вінаваты ў тым, што ён тоўсты або тонкі, або надта блізарукі, або вельмі малады, як і ў тым, што бацькі назвалі яго якім-небудзь «незвычайным» імем.

На людзях недапушчальна ўдзяляць асаблівую ўвагу камусьці аднаму. Недарэчы рэўнасць і забарона танцаваць сябру або сяброўцы з кімсьці, апрача вас. Запрашаюць на танцы звычайна мужчыны, юнакі або хлопчыкі. Але калі дзяўчынка або жанчына добра знаёма, дружыць з кім-небудзь, яна можа запрасіць свайго знаёмага іншы раз і сама. Вельмі непрыемнае ўражанне робіць малады чалавек, які ўвесь час запрашае на танцы адну і тую-ж дзяўчыну і нібы «не заўважае» іншых. Наогул прыкметнае разбіванне на «парачкі» на людзях непрыстойна.

Такім чынам, прастата і высокароднасць у абыходжанні з іншымі — вось сутнасць добрага тону ў грамадстве. «Прастата і свабода яго рухаў здзівілі мяне», — успамінае Л. Н. Талстой у сваім «Малалецтве» аб прыездзе на вечар аднаго знакамітага сваяка (генерала).

Але вось вечар закончаны. Час разыходзіцца. (Можна з

вечара пайсці і раней, непрыкметным, абавязкова толькі развітаўшыся з гаспадыняй.) Пажадана, каб маладыя людзі выказалі жаданне праводзіць старых, інвалідаў або педагога, калі ён быў на вечары. Юнакі могуць праводзіць дзяўчат.

Спадарожваючы жанчыну, мужчына павінен, калі яна спускаецца па лесвіцы, ісці крыху ўперадзе яе, а калі падыходзіць, то на ступеньку ніжэй, ззаду. Калі на вуліцы сустранецца лужа або канава, мужчына пераходзіць або пераскоквае першым і падае жанчыне руку. Ісці дзяўчыне або жанчыне пад руку з двума мужчынамі лічыцца непрыстойным. З двух — пад руку вядзе яе адзін, а другі ідзе побач.

Уменне трымаць сябе на людзях робіць вельмі добрае ўражанне, выклікае прыхільнасць да чалавека і можа паслужыць пачаткам узнікнення вялікай добрай дружбы сустраўшыхся ў грамадстве людзей.

Г. ПУЗІС,

кандыдат філалагічных навук.
(Часопіс «Семья и школа»).

КУЛІНАРЫЯ

ПЛОУ

Адварыць 300 г рысу ў такой-жа колькасці вады да таго часу, пакуль рыс не стане мяккім і ўся вада не ўбярэцца. Зняць з агню і паліць некалькімі лыжкамі гарачага тлушчу з хатняй птушкі або барановым тлушчам. Кухонным (мясным) відэльцам добра прамышаць і пакінуць на поўгадзіны пад накрыўкай. Потым перакласці на сагрэтае блюда і змяшаць з баранінай, нарэзанай кубікамі і падсмажанай з цыбуляй і чырвоным перцам у вялікай колькасці.

ЯБЛЫЧНЫ КРЭМ

Згатаваць да мяккасці ў мінімальнай колькасці вады 1 кг яблык. Яшчэ гарачыя яблыкі працерці праз сіта і змяшаць з 300 гр. цукру. Дадаць збітыя ў крутую пену 5 бялкоў і мяшаць масу да загусцення. Выкласці на шклянёвае блюда і надаць форму піраміды. Нарэзаць удоўж на кавалачкі 50—60 г ачышчанага міндалю і ўпрыгожыць піраміду, утыкаючы ў крэм кавалач-

кі міндалю. Падаць на стол са збітымі з цукрам сліўкамі.

СНЯЖКІ

Зварыць у адкрытай кастрюлі 1 літр малака. Калі малако закіпіць, адрываць ад агульнай масы збітых у пену 6—7 бялкоў лыжкай маленькія «галушкі». Калі яны, апусчаныя ў кіпячае малако, падыходзіць ўверх, асцярожна дастаць іх з малака, перавярнуць на другі бок і пакласці зноў у малако. Калі кіпенне малака зменшыцца, працягваць гатаваць галушкі, пакуль малако зноў моцна не закіпіць. Потым асцярожна дастаць галушкі з малака і пакласці на блюда. Такім чынам зварыць увесь бялэк. Затым добра расцерці 6—7 жаўткоў з 6—7 лыжкамі цукровай пудры, павольна паліваць гарачым малаком, у якім адварваліся галушкі, і гатаваць, увесь час мяшаючы, пакуль не загусее. Зняць з агню, працягваць мяшаць і, калі крыху астыне, паліць гэтай цёплаватай поліўкай галушкі.

ЯК ПАЗБАВІЦЦА МАЗАЛЁЎ

Мазалі не толькі прыносяць шмат непрыемных адчуванняў, але і парушаюць прыгожы выгляд нагі. Пры лячэнні мазалі ў першую чаргу трэба пазбавіцца націраючага або цеснага абутку, які з'яўляецца прычынай непрыемнага і хваравітага стану. Найбольш просты сродак барацьбы з мазалямі — гэта паслойнае зрэзванне мазалі лязом бяспечнай брытвы пасля гарачай мыльнай ванны. Каб не дапусціць інфекцыі, аперацыйнае поле праціраецца адэкалонам або эфірам, брытва апускаецца на некалькі хвілін у спірт або адэкалон, а рукі аператар старанна мые мылам. Калі атрымаўся маленькі парэз скуры і паказалася кропелька крыві, ранку трэба змазаць ёдам і пакласці стэрыльную павязку.

З найбольш мэтазгодных пропісаў процімазольных сродкаў можна рэкамендаваць наступны: саліцылавай кіслаты — 2 грамы, малочнай кіслаты — 2 грамы, эфіру — 2 грамы, калодыя — 10 грамаў. Гэтай вадкасцю змазваюць мазоль на працягу сямі дзён, на восьмы дзень робіцца цёплая нажная ванна, і мазоль здымаецца пазногцем.

Калі мазоль не паддаецца гэтаму спосабу лячэння, то робяць так: мазоль раней размякчаюць у гарачай мыльнай ванне і старанна прасушваюць. Затым робяць маленькае кольца са скручанай ваткі па велічыні мазалі і, адзеўшы на мазоль, прыклеіваюць той-жа вадкасцю да пальца. Затым ва ўнутр кольца наліваюць некалькі кропель мазольнай вадкасці, якая тут-жа і застыае. Праз 2—3 сутак кольца здымаецца з пальца пазногцем у цёплай мыльнай вадзе разам з мазалём. Пры патрэбе працэдура паўтараецца.

Прцімазольная вадкасць можа быць заменена мазольным пластырам: мыльнага або ліпкага пластыра — 5 грамаў, саліцылавай кіслаты — 1 грам. Сумесь падаграваюць злёгка на агні, намазваюць на шматок матэрыі і прыкладваюць да мазалі пасля папярэдняга яго размякчэння ў мыльнай ванне. Працэдура паўтараецца да таго часу, пакуль размякчаныя рагавыя масы мазалі поўнасьцю не сыйдуць з пальца.

ЯК УБЕРАГЧЫСЯ АД МАСТЫТУ

Многія маці, асабліва тыя, якія ўпершыню кормяць дзіця грудзмі, пакутуюць ад надзвычай балючых трэшчын саскоў.

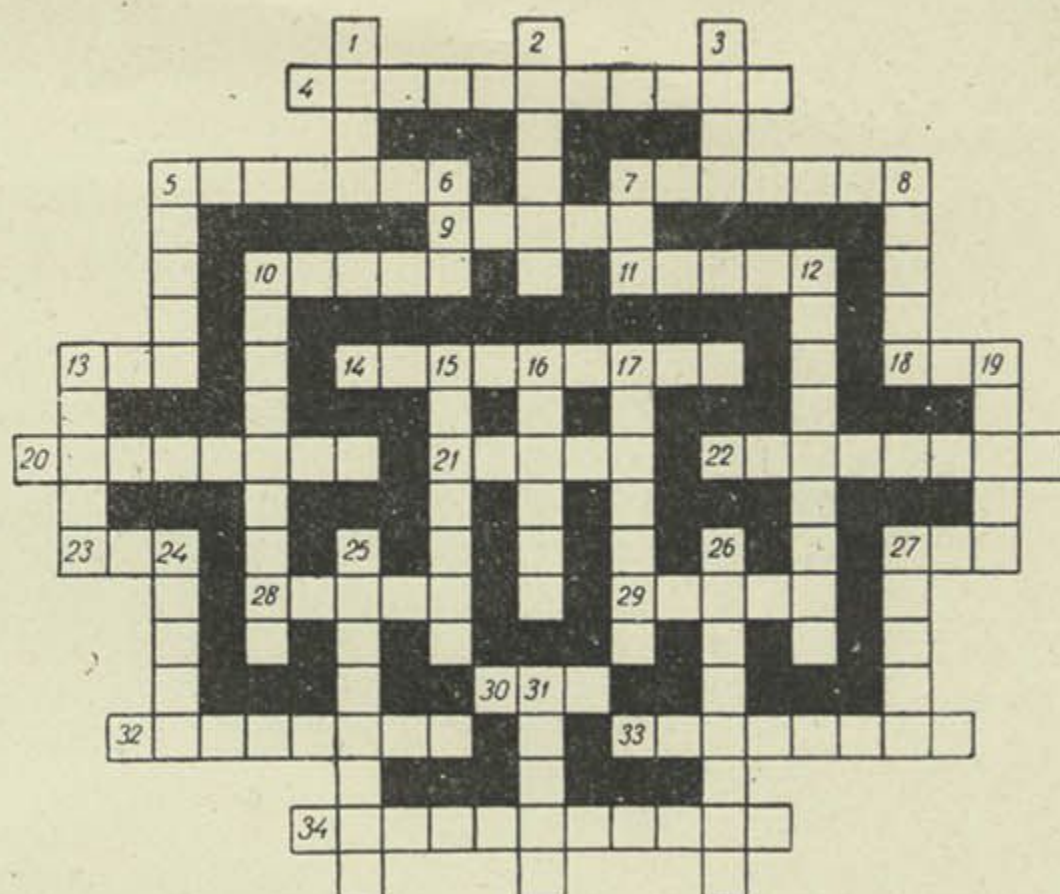
Вялікае значэнне маюць меры, накіраваныя на агульнае ўмацаванне арганізма: поўнацэннае харчаванне, дастатковы сон, штодзённая фізкультурная зарадка, а ў далейшым спецыяльныя фізкультурныя практыкаванні для цяжарных. Карысны штодзёчныя паветраныя ванны для грудных залоз (па 10—15 хвілін раніцай і ўвечары). Пачынаючы з сёмага—восьмага месяца цяжарнасці, па ўказанню ўрача жаночай кансультацыі рэкамендуецца агульнае абпрамяненне ўсяго цела ультрафіялетавымі праменнямі (кварц).

Абавязкова штодзённа абмывацца да пояса вадой хатняй тэмпературы з дзіцячым мылам, энергічна выціраючы затым грудныя залозы махнатым або грубым ручніком. Часам на сасках, асабліва ў апошнія тыдні цяжарнасці, утвараецца скурачка малозіва.

Калі яна пры абмыванні не здымаецца, зрываць яе не трэба. Неабходна прыкласці да саска кавалачак марлі, змочанай вазелінавым маслам (але не вазелінам!). Скурачка мякчэе і праз некалькі гадзін без болю адыходзіць сама. Такія абмыванні трэба рабіць на працягу ўсяго перыяду кармлення.

Сукенку трэба насіць лёгка, каб свабодна аблягала фігуру і каб тканіну можна было лёгка мыць. На рабоце лепш насіць паверх сукенкі халат. Ліфчыкі на час кармлення патрэбны спецыяльнага пакрыцця — на шырокім паяску з чашачкамі; шлейкі павінны быць з некалькімі петлямі, якія прышпільваюць спераду. Мяняюцца ліфчыкі штодзённа, рэкамендуецца насіць іх і ўначы перад надзяваннем прапрасоўваць гарачым прасам.

Вельмі вялікае значэнне мае тэхніка кармлення грудзмі. Лепш за ўсё карміць седзячы, таму што пры гэтым становішчы ў найменшай ступені

КРАСВОРД

Склала М. Беразоўская

Па гарызанталі: 4. Вялікі рускі падарожнік. 5. Правадыр рымскіх рабоў. 7. Транспартная жывёла пустынь. 9. Краіна ў Азіі. 10. Пучок кветак. 11. Прамысловае прадпрыемства. 13. Прыназоўнік. 14. Аптычная прылада. 18. Рака ў СССР. 20. Бліжэйшы друг і памочнік В. І. Леніна. 21. Плыт. 22. Выканаўца ролі Наташы ў кінофільме «Комсамольск». 23. Малочны прадукт. 27. Вада пры тэмпературы ніжэй 0°. 28. Паша. 29. Падстава. 30. Асабістая назва чалавека. 32. Каменны вугаль. 33. Від наборнай машыны. 34. Горад-герой.

Па вертыкалі: 1. Востраў у Міжземным моры. 2. Канфэрэнцыя. 3. Прыстасаванне для ўтрымання на месцы суднаў. 5. Чалавек, які жыве побач. 6. Марское млекакормячае. 7. Парода дрэва. 8. Прыбытак. 10. Горад у Крыму. 12. Геаметрычнае цела. 13. Кароткае апісанне. 15. Акунанне ў вадку. 16. Мацярык. 17. Спартыўны калектыў. 19. Прылада для лоўлі рыбы. 24. Каштоўны камень. 25. Беларуская паэтэса. 26. Авіяцыйны полк. 27. Судна для плавання. 31. Жаночае паліто.

АДКАЗЫ НА КРАСВОРД, ЗМЕШЧАНЫ У № 7.

Па гарызанталі: 1. Патранташ. 4. Сепаратар. 7. Таксі. 9. Акорд. 11. Вольт. 13. Піла. 14. Севастопаль. 15. Мара. 18. Секунда. 20. Агнямёт. 21. Сцэна. 23. Катангенс. 24. Нансі. 26. Камендант. 27. Фотахімія. 29. Графа. 30. Шаўкапрад. 32. Алмаз. 34. Крапіва. 35. Фанфара. 37. Кіно. 38. Самарканд. 41. Файэ. 44. Сталь. 45. Траса. 46. Анапа. 47. Амфітэатр. 48. Напарстак.

Па вертыкалі: 1. Пелапанес. 2. Арол. 3. Штора. 4. Сіроп. 5. Руль. 6. Руставелі. 8. Кантынент. 9. Атлас. 10. Дзейнік. 11. Вільнюс. 12. Тракт. 16. Экзаменатар. 17. Эмансіпатар. 19. Антонаўка. 20. Анемограф. 22. Цукар. 25. Сцяна. 28. Табурэтка. 29. Галактыка. 30. Шпіталь. 31. Дынаміт. 33. Зоатэхнік. 34. Конус. 36. Атава. 39. Анчар. 40. Ліман. 42. Пакт. 43. Кадр.

парушаецца цэласць скуры саска. Пад нагу (леваю, калі кормяць з левага боку, правую — калі з правага) неабходна паставіць лавачку. Трэба навучыцца так уводзіць сасок у рот дзіцяці, каб сасок не перагінаўся, не сціскаўся, каб сківіцы малаго захопліва-

лі не толькі сасок, але і калясасковы кружок. Перад кармленнем трэба асцярожна сцідзіць на кавалачак чыстай марлі 2—3 кроплі малака і абцерці ім сасок. Калі малочная залоза нагрубела, даць сасок дзіцяці тады, калі пры лёгкім сцэджванні малако пачне выдзяляцца струменьчыкам.

Адказы рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: К. А. АБУШЭНКА, М. Н. БАРСТОК, Г. Л. ДАЗОРЦАВА, А. Н. ЗАХАРАВА, М. Ф. НІКІФАРАВА, Ф. А. НОВІКАВА, А. І. ФЕДАСЮК, В. І. ФІЛІПАВА.

АТ 01314.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падпісана да друку 5/IX-56 г.

Адрас рэдакцыі: Мінск Праспект імя Сталіна. Дом друку. Пакой 23. Тэлефон 3-17-51

Друкарня імя Сталіна, Мінск. Цана 1 р. 80 к. Дадатак—выкрайка. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4. Тыраж 100 000 экз. Зак. № 584

16191

33